

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra sociální pedagogiky

Zkušenosti studentů středních škol s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí

Diplomová práce

Autor:	Bc. Jiří Martinek, DiS.
Studijní program:	N 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.
Oponent práce:	Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Hradec Králové

2019

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Jiří Martinek, DiS.

Studium: P17K0333

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Zkušenosti studentů středních škol s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí**

Název diplomové práce Aj: High school students' experience with cyberbullying on social networks

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké jsou zkušenosti studentů středních škol s fenoménem kyberšikany se zvláštním zřetelem na kyberšikanu na sociálních sítích. Práce se zaměřuje na vymezení problematiky kyberšikany včetně možností prevence a také na tento typ šikany v prostředí sociálních sítí. Výzkumné šetření bude realizováno pomocí dotazníkové techniky, dotazník bude distribuován mezi studenty středních škol.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et. Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6. 11. 2017

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.“

V Hradci Králové dne 4. března 2019

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Petře Ambrožové, Ph.D. za její odborné vedení, poskytování cenných rad a profesionální přístup.

Anotace

MARTINEK, Jiří. *Zkušenosti studentů středních škol s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 81 s. Diplomová práce.

Diplomová práce zpracovává téma kyberšikany u středoškoláků prostřednictvím sociálních sítí. V teoretické části je definován pojem kyberšikana, vymezeny jsou druhy a formy kyberšikany. Dále popisuje prevenci tohoto sociálně-patologického jevu a možnosti řešení. Práce je dále zaměřena na právní rámec vztahující se k dané problematice, sociální sítě a v neposlední řadě na období dospívání – adolescenci. Cílem empirické části diplomové práce je zjistit zkušenosti středoškoláků s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí. Na výzkumné šetření je použit dotazník, navržený pro účely této diplomové práce. V závěru jsou shrnuty výsledky výzkumného šetření.

Klíčová slova:

Kyberšikana, prevence kyberšikany, sociální sítě, adolescenti.

Annotation

MARTINEK, Jiří. *High school students' experience with cyberbullying on social networks*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 81 pp. Diploma Thesis.

The thesis processes the topic of cyberbullying of secondary school students via social networks. The term cyberbullying, the types and forms of cyberbullying are defined in the theoretical part. The prevention of this socially pathological phenomenon and possibilities of its solving are described as well. The thesis also focuses on juridical scope relating to this issue, on social networks and, last but not least, on the teenage period of life.

The aim of the empirical part of the thesis is to find out about the secondary students' experiences with cyberbullying via social networks. A questionnaire designed for the sake of this thesis is used for the research. The results of this research are summarized in the conclusion.

Keywords:

Cyberbullying, cyberbullying prevention, social networks, teenagers.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 4. března 2019

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	9
1 Kyberšikana.....	11
1.1 Vymezení pojmu	12
1.2 Historie a společenské souvislosti vzniku kyberšikany	13
1.3 Způsoby kyberšikany	14
1.4 Formy kyberšikany.....	17
1.5 Kyberšikana (kyberkriminalita) a legislativa	19
1.5.1 Právní předpisy v ČR	21
2 Prevence kyberšikany	24
2.1 Preventivní opatření pro rodiče	25
2.2 Preventivní opatření pro učitele a školy	28
2.3 Vybrané instituce a projekty	30
2.4 Pravidla pro bezpečné užívání internetu	33
2.4.1 Listina práv na internetu.....	35
3 Sociální sítě	36
3.1 Sociální sítě v současné společnosti.....	36
3.2 Vybrané sociální sítě	39
4 Vývojové aspekty středoškoláků.....	41
4.1 Adolescence	42
4.2 Fyzický a psychický vývoj	43
4.3 Adolescenti a ICT	46
4.4 Sociální vztahy adolescentů v reálném prostředí	47
4.5 Sociální vztahy adolescentů v internetovém prostředí	48
5 Výzkumné šetření.....	52
5.1 Metody výzkumného šetření a vyhodnocení.....	52
5.2 Předvýzkum.....	53
5.3 Soubor výzkumného šetření	53
6 Výsledky výzkumného šetření.....	58
6.1 Shrnutí a diskuse	67
Závěr.....	72
Seznam použité literatury a pramenů	74
Seznam tabulek, grafů a obrázků	80
Seznam příloh	81

Úvod

Vše, co moderní společnost objevuje a zavádí, může lidský život na jednu stranu obohatit, ale také ho může poškodit. Příkladem může být jaderná energie – na jedné straně pomůže čelit energetické krizi, ale v podobě jaderných zbraní může i vyhladit celé lidstvo. Jak tedy využijeme možnosti internetu, sociálních sítí a moderních komunikačních technologií, záleží jen na nás. Jde možná, obrazně řečeno, o jakýsi test poměru dobra a zla v každém z nás. Když se kluci poperou, je to klukovina (i v případě holek), pokud si ubližují opakovaně a síly nejsou vyrovnané, je to šikana. Když se takové ubližování přesune do prostředí internetu – je to kyberšikana. Kyberšikana je v současném světě jedním z velkých témat. A nejen v odborné veřejnosti velmi diskutovanou problematikou. Mnoho odborníků se zaměřilo na její zkoumání, specifika, druhy a formy, četnost výskytu, dopady na oběť a také strategii zvládání kyberšikany. Výběr tohoto aktuálního problému pro téma diplomové práce byl podpořen zájmem o tuto problematiku a zkušeností z blízkého okolí.

Diplomová práce je zaměřena na zkušenosti středoškoláků s tímto problémem prostřednictvím sociálních sítí. Sociální sítě jsou zajímavým prostředím a nemusí sloužit pouze pro osobní komunikaci, rychle si získaly popularitu a staly se významnou součástí života nejen mladých lidí. Jedním z dílčích cílů diplomové práce je proto v teoretické části popsat sociální sítě a v praktické pak zjistit, jaké sociální sítě respondenti využívají a k čemu. Sociální sítě mají kromě svých nesporných výhod i stinné stránky – od ztráty soukromí, „nedostatku“ času na jiné aktivity, zneužití osobních údajů až po kyberšikanu. Tímto fenoménem mohou být ohroženy všechny věkové skupiny bez ohledu na jejich sociální postavení. Diplomová práce je zaměřena na adolescenty, kteří se na sociálních sítích pohybují prakticky denně. V tomto vývojovém období dokončuje jedinec přerod z dítěte na dospělého. Dosahuje sebepoznání, upevňuje svoji roli a pozici ve společnosti – je na vrcholu nejen fyzických sil, ale i emočního zrání a také jeho morální vývoj by měl dosáhnout určitého statusu. To vše popisuje teoretická část diplomové práce, která přímo navazuje na empirickou.

V empirické části práce je pak jejím cílem zjistit zkušenosti s kyberšikanou na sociálních sítích mezi středoškoláky. Mezi dílčí cíle patří ověřit znalost samotného pojmu kyberšikana, zjistit, jaké sociální sítě respondenti využívají a jak by v případě kyberšikany postupovali (popř. jak postupovali, pokud se již někdy stali terčem kyberšikany). Data

výzkumného šetření jsou statisticky zpracována a zhodnocena pro porovnání s obdobnými výzkumy, shrnuta pro přenos do praxe, případně doplněna o vlastní komentář.

Zneužívání internetu, mobilního telefonu a dalších nástrojů k psychickému týrání ostatních nelze zcela zastavit. Ale lze jej oslabit, pokud se každý, kdo vstupuje do světa internetu a sociálních sítí, naučí několik základních pravidel o ochraně soukromí, o vystupování a chování na sociálních sítích a především přistoupí na mravní a férová pravidla komunikace ve virtuálním světě – aby vždy zvítězilo to dobro v nás.

1 Kyberšikana

V době závislé na počítačových technologiích se setkáváme s novým fenoménem – kyberšikanou – tedy počítačovou nebo také kybernetickou šikanou. Šikana jako taková je závažným celospolečenským problémem již od nepaměti. Typy šikany a vynalézavost agresorů se samozřejmě časem mění, a bohužel, s rozvojem technologií i zdokonalují. Kyberšikana využívá k vydírání či obtěžování obětí veškerých elektronických prostředků. Přes mobilní telefony lze posílat SMS či MMS zprávy, provádět obtěžující telefonáty, prostřednictvím internetu pak agresivní a šikanující e-maily, vkládat lživá tvrzení nebo upravené fotografie a videa, zakládat webové stránky, zneužívat blogy apod. Nelze zabránit rozvoji ICT (Information and Commutation Technologies)¹, které na jednu stranu umožňují široké pracovní využití, spojení s rodinou, přáteli apod., na druhou stranu však představují (nový) prostor pro střet s negativními vlivy a mimo jiné také s kyberšikanou. Anonymní kyberprostor umožňuje agresorovi působit inkognito a být téměř nepolapitelný. I proto se problém kyberšikany stává celosvětovým a řada zemí již přešla k některým bezpečnostním opatřením a zakotvila tento fenomén do své legislativy. V České republice není kyberšikana trestným činem, některé z jejích projevů se však dají klasifikovat jako jiné trestné činy či přestupky (podrobněji dále viz kapitola 1.5).

Aktuálním problémem je také fakt, že dnešní děti a mladí lidé nemají představu, jak moc lze pomocí ICT ublížit. Ublížování prostřednictvím komunikačních technologií považují za zábavu. Stejně tak oběti hned nerozpoznají, že se jedná o formu šikany a neví, jak se s ní vypořádat. (Martínek, 2015)

A rozhodně nejaktuálnějším problémem je únik osobních dat ze sociální sítě Facebook, na který začátkem dubna 2018 upozornila snad všechna světová média. Již od svého vzniku Facebook umožňoval hledat osoby podle e-mailu či telefonu. Ve velmi sledované kauze britská společnost Cambridge Analytica přiznala, že vysála data z až 87 miliónů uživatelských účtů. Z toho je jasně patrné, že zneužití jakékoli informace, fotografie, videa apod., které jsou umístěny na internetu, je velmi snadné. A ke kyberšikaně je pak už jen malý krůček.

---

¹ ICT – informační a komunikační technologie – zahrnuje všechny informační technologie pro manipulaci a sdělování informací.

1.1 Vymezení pojmu

V diplomové práci bude užíván pojem kyberšikana, který je v naší republice všeobecně vžitý. V zahraniční literatuře se objevují pojmy jako např. computerbullying (počítačová šikana), virtual bullying (virtuální šikana), cybernetic bullying (kybernetická šikana) apod. Kyberšikana je specifickým druhem šikany.

Mnozí autoři vymezují pojem kyberšikany různě. Její přesné definování je poměrně složité z důvodu velkého množství metod, pomocí kterých je realizována (podrobněji dále viz kapitoly 1.3 a 1.4). Kanadčan Bill Besley, který je považován za autora pojmu kyberšikana ji definuje následovně: „*jako úmyslné, opakované a nepřátelské chování ze strany jednotlivce nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií (např. e-mail, mobilní telefon a pager, IM, vytvoření hanlivých osobních webových stránek).*“ (Besley, 2008)

Besley založil mezi lety 2001-2003 webové stránky www.cyberbullying.org týkající se kyberšikany, které fungují dodnes.

Definice, které jednotliví autoři používají, zahrnují především tyto společné faktory: prostřednictvím moderních technologií úmyslně ublížit oběti, která se cítí obtěžována, kdy se projevy negativního chování opakují, a je prováděna ve vztahu k oběti nerovnováhou sil. Většina definic předpokládá neprovokativní chování ze strany oběti. Tento faktor se však velmi těžko prokazuje. Neboť on-line komunikace je specifická především v tom, že chybí nonverbální složka a často může dojít k nesprávné interpretaci zprávy, kterou někdo zasílá s úmyslem pobavit. Příjemce se však zpráva dotkne do té míry, že se cítí nepříjemně, až v ohrožení. (Černá et al., 2013, Kopecký, 2014, Šmahaj, 2014)

Zjednodušené tvrzení, že definice kyberšikany je klasickou definicí šikany pouze s tím rozdílem, že ji agresori realizují pomocí ICT, není úplně správné. Podle Koláře (2011) má kyberšikana následující „přednosti“ ve srovnání s tradiční šikanou:

Moderní zbraně zajišťují anonymitu útoku, dovolují předstírat falešnou identitu. Tento fakt je hlavním rozdílem a výhodou agresora. Ten je v případě kyberšikany skrytý a jeho útok nelze předem očekávat. Agresor často vystupuje pod přezdívkou (nickem), může mít více anonymních profilů na různých sociálních sítích, libovolně měnit SIM kartu v telefonu, nebo e-mailovou adresu. Tím dochází ke stále většímu tlaku na oběť, která je prakticky bez šance zjistit, kdo za útoky stojí. Anonymita pak u agresora může posilovat jeho pocit nepolapitelnosti. Zvyšuje odvahu zkoušet stále tvrdší metody a formy útoků.

Dovoluje pronásledování oběti kdykoliv a kdekoliv. Obětí kyberšikany se může stát prakticky kdokoli, stačí se připojit k počítači popř. mít mobilní telefon. U tradiční šikany lze většinou předpokládat místo nebo čas útoků (např. ve škole před vyučováním, o velké přestávce apod.).

I jednorázový útok může působit opakovaně. Proto někteří autoři považují za kyberšikanu již jediný akt agrese (např. zveřejnění intimní osobní informace, fotografie, videa apod.) z důvodu toho, že se pak dále nekontrolovatelně a velmi rychle může šířit internetem. Samozřejmě lze takovýto jednorázový akt např. ve formě SMS nebo e-mailu smazat, autora si zablokovat a ke kyberšikaně nedojde. V tomto případě se jedná pouze o tzv. kyberútok nebo kyberobtěžování. Přesto bude kyberobtěžování zahrnuto v diplomové práci jako součást kyberšikany, neboť jej lze považovat za jakýsi první stupeň kyberšikany. Stejně tak jako u šikany jen těžko odlišujeme škádlení od samotného šikanování. (Kolář, 2011, Říčan a Janošová, 2010)

1.2 Historie a společenské souvislosti vzniku kyberšikany

Historie kyberšikany datujeme zhruba od roku 2000. Po tomto roce došlo k masivnímu rozšíření internetu. Lidé zde začali umisťovat svoje fotografie a videa, aby je ostatní viděli, sdíleli, obdivovali či kritizovali. Nikdo v té době nepředpokládal, že tak báječný vynález může vést i ke zneužití. Opěvovala se především rychlost komunikace, snadný přístup k informacím, možnost sdílení a další výhody. Vynalézavost agresorů však dostala s moderními prostředky do rukou netušené zbraně. Ze zahraničí jsou známy mnohé případy, kdy některé z nich skončily až tragicky. První mediálně známou obětí kyberšikany se stal v roce 2003 kanadský chlapec, který umístil na internet nahranou bojovou scénu z Hvězdných válek. Nahrávka se šířila internetem a mnoho uživatelů neváhalo ventilovat velmi kritické komentáře na svých stránkách a blozích. Chlapec utrpěl těžký psychický otřes a podrobil se dlouhodobému léčení. V USA jsou bohužel zaznamenány i sebevraždy, které byly spáchány jednoznačně v důsledku kyberšikany (v podobě sextingu – Jessica Logan – oběsila se poté, co její bývalý přítel zveřejnil její nahou fotografii na internetu). Nejtragičtější případ kyberšikany v Evropě byl zaznamenán v Polsku. Anna Halman jako 14 letá spáchala sebevraždu poté, co byla vystavena sexuální šikaně a kyberšikaně před zraky svých spolužáků na gymnáziu. V České republice zatím není znám případ kyberšikany, který by měl přímou souvislost se sebevraždou. Nicméně i u nás případy kyberšikany narůstají a stoupá i jejich závažnost. (Eckertová, Dočekal, 2013)

Postupem času se moderní technologie rozšiřují a pronikají do běžného života každého z nás. Dnes už i dvouleté dítě dokáže zapnout tablet, vyhledat a spustit si pohádku či jednoduchou hru. Starší děti již nevyhledávají kontakt se svými vrstevníky venku na hřišti, ale potkávají se virtuálně. Stejně tak i rodiče tráví mnoho času s telefonem, tabletem nebo počítačem. Toto je trend, kterému nelze zabránit, ale je potřeba mít nastavené zdravé morální hodnoty a chovat se dle nich nejen v reálném světě, ale i v tom virtuálním. Děti a dospívající mají tendence se svěřovat spíše svým kamarádům než rodičům (bylo tak v každé době). Sdílená tajemství byla vždy podkladem pro silné kamarádké vztahy. Bohužel se od tajemství sdílená tváří v tvář (face to face) posouváme k „veřejným tajemstvím“ sdílená facebook to facebook. Je proto nutné velmi dobře zvážit, které informace a komu svěříme. Morálka jakoby upadá, svět je rychlejší, drsnější možná i v důsledku anonymního projevoování se na sociálních sítích. Najednou i nesmělý introvert má možnost „drsně“ okomentovat jakýkoli čin, fotografii nebo video na internetu. Lidé skryti za falešný profil mají možnost ubližovat a ponižovat ostatní, znepříjemnit život někomu, koho třeba ani neznají. Možnost zastat úplně jinou roli, než kterou mám v reálném životě, je bezesporu lákavá. Mnohdy jde opravdu jen o zážitek z něčeho nového, bez kriminálního podtextu (např. vytvořit si profil jako dospělý, osoba opačného pohlaví apod.), zkusit a zažít něco jiného, být někým, kým nejsem. Ale i tak je to nebezpečné. Na internetu vždy zanecháme nějakou stopu, o každém lze najít informace. A pokud se člověk ke svému soukromí nechová dostatečně zodpovědně, může ho to dosáhnout v nejméně očekávanou chvíli, např. při hledání zaměstnání, kdy je již běžnou praxí, že si firmy o uchazečích zjišťují informace na internetu.

1.3 Způsoby kyberšikany

Existuje mnoho způsobů kyberútoků a s novými ICT vznikají stále další. Rogers (2011) a Černá et al. (2013) uvádí několik druhů kyberšikany. Mezi takto vymezené způsoby chování tedy spadají:

Flaming – provokování, kdy se jedná o urážlivou a agresivní diskusi až hádky mezi dvěma nebo více osobami prostřednictvím komunikační technologie. Tento způsob může probíhat prostřednictvím e-mailů, častěji však probíhá za účasti publika přes diskusní skupiny a chatovací místnosti. Cílem agresora bývá začít provokativní válku (flame wars). Burdová a Traxler (2014) uvádí, že slovní napadání je až čtyřikrát častější ve virtuálním světě než v reálném světě.

Cyberharrassment – kyber-obtěžování, kyberharašení – specifická forma kyberšikany, která zahrnuje opakované zasílání urážlivých zpráv. Toto chování je oběti nepříjemné, útočí na ni jeden nebo někdy i více agresorů. Od provokování se odlišuje především tím, že trvá delší dobu. Agresor začne většinou oběť zahrnovat zprávami ihned po připojení na internet nebo zasíláním SMS zpráv.

Denigration – očeřování, pomlouvání – má podobný průběh jako v případě běžné verbální šikany. K šíření pomluv se využívá ICT za účelem poškodit reputaci dotyčného. Také můžeme do této kategorie zařadit zveřejňování, sdílení či odesílání digitálně upravených fotek a videí, které mají zraňující povahu.

Impersonation – napodobování, předstírání – v případě tohoto chování agresor používá cizí identitu (identitu oběti). Agresor zná nebo získá přístupové heslo k účtům (e-mail, facebookový profil apod.) a vydáváním se za tuto osobu šíří komentáře, rozesílá nevhodné nebo klamavé informace a poškozují tak jméno oběti. V případě odcizení hesla do sociálních sítí může zcela změnit profil osoby. I pouhý komentář na webových diskuzích podepsaný jménem oběti může poškodit její pověst nebo kariéru. Oběti tohoto jevu se v minulosti již stali politici nebo slavné osobnosti.

Outing and trickery – prozrazení, odhalování tajemství, podvod - zveřejnění citlivých informací, které oběť ztrapňují. V některých případech např. prozrazení jiné sexuální orientace, zveřejnění osobního deníku apod. V případě trickery (podvodu) je oběť podvodem donucena prozradit o sobě citlivé informace, které jsou následně vyzrazeny.

Exclusion – vyloučení a ostrakizace – člověk je bytost společenská a být součástí nějaké skupiny patří mezi základní lidské potřeby. Stejně jako v reálném světě, může být uživatel v kyberprostoru „v“ nebo „mimo“ skupinu. Na internetu může být vyloučení horší než v reálném světě, jelikož tam je více patrné, kdo je a kdo není oblíben (např. vyloučení z facebookové skupiny).

Cyberstalking – kyberstalking, pronásledování na internetu – vykazuje mnoho společného s klasickým obtěžováním (stalking), přesto však zahrnuje více hrozeb a ohrožuje oběť opakovaným zasíláním obtěžujících nebo vyhrožujících zpráv. Ve většině případů je agresor známý oběti (např. v případě partnerských rozchodů se setkáváme s kyberstalkingem). Od roku 2010 je v ČR stalking trestným činem (podrobněji dále viz kapitola 1.5).

Happy slapping – fackování pro zábavu – které je zaznamenáno např. na mobilní telefon a následně zveřejněno na internetu. Jde o to, že většinou skupinka agresorů si vybere náhodnou oběť (bezdomovce, mladší dítě) či známou oběť (spolužáka, učitele)

a kdekoliv (na ulici, v dopravním prostředku, ve škole) ji fyzicky napadne. Jiný člen skupiny vše zaznamenává na mobilní telefon a následně je toto video zveřejněno na sociální síti nebo na Youtube. Agrese útočníků se však stále zvyšuje a jsou známy i útoky překračující zákon. Tato „zábava“ se rozšířila z Anglie.

Cyberbaiting – kyberbaiting – provokování s cílem vyprovokovat oběť k překvapivé reakci. Celá akce je nahrávána na mobilní telefon a následně sdílána na internetu. Kopecký (2015) upozorňuje na fakt, že tyto ponižující záznamy vznikají především v prostředí školy a obětí mohou být nejen spolužáci, ale i učitelé.

Výzkum, který v roce 2014 provedla Univerzita Palackého v Olomouci společně s dalšími partnery (Seznam.cz, Google) a podporou Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, ukazuje, že 50,9 % respondentů se setkalo s některými z výše uvedených projevů kyberšikany². V tomto výsledku je zahrnuté i tzv. prozvánění, neboť i tento jev je obtěžující a lze jej považovat za jeden ze způsobů kyberšikany. Bez prozvánění se celkový počet dětí, které se setkaly s kyberšikanou snížil o pět procent (45,81%).

V kyberprostoru se projevují i další druhy psychické manipulace, které popisují Kopecký, Krejčí (2010). Jedná se o **kybergrooming** – je takové chování, které má v dětské oběti vyvolat falešnou důvěru a následně pak oběť přimět k osobní schůzce. Kybergrooming lze nalézt všude tam, kde lze komunikovat anonymně nebo nelze ověřit identitu. Zejména na sociálních sítích, internetových seznamkách, instant messengerech apod. Útočníci však využívají i různě inzertní portály nabízející možnost přivýdělků nebo zaměřené na volnočasové aktivity. Z výše uvedeného výzkumu Univerzity Palackého v Olomouci z roku 2014 vyplývá, že 43,56 % dětí bylo požádáno kamarádem/známým přes internet o osobní setkání. Alarmující je, že 54,91 % dětí na schůzku skutečně dorazilo!

Kopecký (2015) pak od kybergroomingu odlišuje termín **sociální inženýrství**, které je souborem technik a strategií, jejichž účelem je např. průnik na bankovní účet apod. Útočník zmanipuluje oběť a donutí ji k osobní schůzce, ale primárním cílem není sexuální zneužití, jak tomu bývá u kybergroomingu.

Dalším fenoménem známým od roku 2005 je **sexting** – složené ze slov sex a textování. Znamená elektronické rozesílání textových zpráv, fotek či videí se sexuálním obsahem (Kožíšek a Písecký, 2016). Mladí lidé si navzájem zasílají takovéto zprávy, ty jsou pak často zveřejněny na internetu např. při ukončení vztahu apod. Umístování svých „sexy“ fotografií nebo videí, nebo zasílání takového materiálu někomu přes internet

---

² Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014 (N=28 232 ve věku 11-17 let).

(mobilní telefon) považuje 77,5 % respondentů za riskantní. Přesto ve výzkumu z roku 2014 umístilo 7,81 % dětí svou fotografii nebo video, na kterých jsou částečně nebo úplně nazí, na internet. Na dotaz, zda umístil takovouto jejich fotografii nebo video na internet jejich kamarád nebo známý odpovědělo kladně 9,86 % respondentů.

Kopecký (2014) popisuje i novinku v útoku nejen na děti, kdy jsou využívány také webkamery, čemuž se říká **webcam trolling**. Zejména na sociálních sítích a také v rámci komunikačních nástrojů jako jsou ICQ, Skype apod. jsou promítány virtuální webkamery místo skutečného záznamu z webkamery. Jednoduše pak lze takto napadnout jakýkoli videochat a zmanipulovat oběť.

Na hraně mezi svobodou projevu a trestným činem je pak **hate speech**. Jedná se o takový typ projevu, jehož cílem je vyvolat diskriminaci, nenávist či násilí proti jednotlivci nebo skupině osob. Základní charakteristikou bývá zpravidla jeho extrémnost a urážlivost. (Jäger, Molek, 2007)

1.4 Formy kyberšikany

Kyberšikana má mnoho nástrojů, které využívá. Nejběžněji je prováděna pomocí osobního počítače, nebo mobilního telefonu s připojením na internet. Samozřejmě jsou i další možná zařízení (notebooky, netbooky, tablety, chytré hodinky apod.). Především díky tzv. chytrým zařízením dochází k prolnutí jednotlivých služeb a aplikací, což umožňuje využít specifického prostředí např. účet spol. Google, která v sobě integruje sociální síť, e-mail, datové úložiště atd. V případě, že agresor získá k takovému účtu přístup, dostává velmi mocný nástroj.

V internetovém prostředí lze vymezit dva typy útoků, jakými se kyberšikana prostřednictvím vybraných kanálů může šířit. Černá et al. (2013) a Martínek (2015) shodně uvádějí, že se jedná o **direct attacks** – přímé útoky a **cyberbullying by proxy** – kyberšikana v zastoupení, nepřímý útok.

Při nepřímé kyberšikaně se útok odehrává pomocí prostředníka. Mnohdy se může také stát, že tento prostředník ani nemá tušení, že se na kyberšikaně podílí. Může to být například rodič, který potrestá dítě za to, že navštěvuje pornografické stránky, a přitom tyto stránky byly dítěti zasílány formou e-mailů. Nebo administrátor, který zruší přístup oběti např. do diskuse poté, co agresor označil některý z příspěvků oběti za nevhodný.

Přímé útoky jsou mnohem častější. V tomto případě útočí sám agresor, kdy se mu díky dnešní „digitální době“ nabízí mnoho kanálů, kde může své oběti šikanovat. Jde zejména o (Černá et al., 2013, Szotkowski et al., 2013):

Mobilní telefony – bývají ke kyberšikaně využívány k zasílání obtěžujících SMS nebo MMS zpráv. Agresor má možnost zasílat výhrušné nebo jinak obtěžující zprávy prakticky 24 hodin denně. Stejně tak je nepříjemné již výše zmiňované prozvánění, nebo telefonní hovory, kdy např. při stalkingu agresor oběť psychicky šikanuje informacemi, že ví, kde se právě nachází, že sleduje její okolí nebo její nejbližší. Také videa pořízená mobilním telefonem lze prakticky ihned umístit na internet a kompromitující záznam je zveřejněn okamžitě a je dostupný širokému publiku. Bohužel snadná a levná dostupnost SIM karet nahrává agresorům, neboť uživatel dobíjecí nebo předplacené karty není telefonní společností evidován.

E-mail – zajišťuje agresorovi anonymitu. Zároveň je to vhodná forma pro rychlé šíření pomluvy apod., neboť ji lze rozeslat velkému počtu lidí doslova jedním kliknutím. E-mail lze využít nejen k zasílání obtěžujícího nebo zraňujícího obsahu, ale ke zneužití může dojít, pokud agresor získá neoprávněný přístup k e-mailovému účtu oběti. To může mít velmi vážné důsledky, ať již se přihlásí na internetové domény s nevhodným obsahem či na obchodní stránky. Dále získá i tzv. e-mailing list nejbližších přátel a spolupracovníků.

Instant Messagin (IM) – program pro zasílání zpráv v reálném čase. Jedná se o písemnou či video komunikaci. Kyberšikana přes IM má mnoho podob – zasílání obtěžujících zpráv nebo zahlcování oběti zprávami. V případě, kdy agresor získá přístupové heslo, může rozesílat prostřednictvím účtu oběti kompromitující materiály a obtěžující zprávy či videa dalším osobám. Během komunikace také agresor často vyprovokuje oběť k hodnocení či pomluvám ostatních a celou komunikaci následně zkopíruje a zveřejní (viz výše flaming). V dnešní době však lze pomocí jedné funkce kyberútoky nahlásit či zablokovat.

Chatovací místnosti – navštěvují lidé, kteří sdílejí stejnou oblast zájmu. Vyměňují si zde informace a stejně jako v IM probíhá komunikace v reálném čase. Ke komunikaci dochází většinou pod přezdívkami (nicky) nebo i zástupně ve formě tzv. avatarů (např. Second Life). Takže i zde je anonymita samozřejmostí. Komunikace může probíhat v různých módech – každý s každým nebo ve skupinkách, případně individuální komunikace dvou členů. Podoby nebezpečí jsou obdobné jako u IM, často zde dochází k ostrakizaci. Chatovací místnosti bývají využívány i k jevům jako je kybergrooming a sexting (viz výše). (Šmahaj, 2014)

Webové stránky – založit webovou stránku je dnes už jednoduché. Agresoři tak mohou založit webovou stránku, která je přímo vytvořená se záměrem poškodit oběť. Následně na ni umísťují upravené fotografie a videa, nejrůznější lživé informace apod. Na webových stránkách pak lze tento obsah také komentovat a samozřejmě sdílet.

Blog – je jakási alternativa webové stránky, osobní stránka. Autor zde umísťuje své příspěvky na určitá témata, často s cílem rozpoutat diskusi. Mnohdy je pod příspěvkem umístěna i hlasovací anketa. Ta může být cíleně mířena na oběť s úmyslem ji zesměšnit či jinak ublížit. Často se hlasuje pro jednu z negativních alternativ, např. ohodnocení vzhledu typu „Kdo má ve škole největší zadek?“ apod.

Video portály – pokud je vytvořeno nějaké dehonestující nebo zraňující video, obvykle spatří světlo světa na některém z portálů pro sdílení videí. Nejznámějším je YouTube. Zde je oběť vystavena veřejnému posměchu s možností rychlého šíření. Oběť má však možnost obrátit se přímo na YouTube a požadovat odstranění takového videa.

Sociální sítě – umožňují uživateli vytvoření vlastního profilu a poskytují kontakt s ostatními. Jejich zneužití je však nezměrné. Velmi často i chybou samotných uživatelů, kteří nedbají na své bezpečí, sdílejí osobní a intimní informace, přidávají si do seznamu přátel zcela neznámé lidi apod. (podrobněji viz kapitola 3).

Online hry – hraní počítačových her online je velmi populární. Prostor pro kyberšikanu se zde nabízí především při komunikaci (komunikace při hře může probíhat formou textových zpráv, ale i jako živý rozhovor případně i s vizuálním doprovodem webkamery), kde dochází k obtěžování, napadání nebo vulgárním útokům. Stejně tak zde může docházet i k vyloučení ze skupiny hráčů apod.

1.5 Kyberšikana (kyberkriminalita) a legislativa

V mnoha zemích existují oprávněné obavy z dopadu kyberšikany na mládež, a proto bývá tato problematika často součástí programů jednání jednotlivých vlád a politiků. Jednotlivé státy, resp. jejich legislativní systémy, však doposud nejsou schopny dostatečně pružně reagovat na dynamické změny, které se prakticky denně odehrávají v kyberprostoru. Nejde pouze o kyberšikanu, ale celkově o kyberkriminalitu. Šmahaj (2014, s. 69) upozorňuje na základní dilema „*zda má být kyberšikana ošetřena legislativně, či zda narážíme na osobní svobodu uživatelů internetu.*“ Ve světě na toto téma probíhají neustále rozsáhlé diskuse a legislativní situace v některých státech mění.

Jednou z prvních zemí, která přijala zákon vztahující se k počítačovým trestným činům, byly Spojené státy americké. Již v roce 1986 schválil americký Kongres návrh zákona o počítačových podvodech a zneužívajícím jednání (dále jen CFAA)³. Tento zákon však postihuje kyberkriminalitu jako celek. Kyberšikana v něm nebyla pevně zakotvena. V roce 1996 byl schválen zákon na federální úrovni, který byl zaměřen na slušné chování na internetu (CDA)⁴.

V roce 2002 byly přijaty dva významné zákony – zákon zajišťující zlepšení bezpečnosti kyberprostoru⁵. Ten mimo jiné zpřísnil tresty stanovené CFAA. A zákon zajišťující vnitřní bezpečnost⁶. (Ross, 2010)

V roce 2014 Kongres schválil čtyři zákony související se zlepšením kybernetické bezpečnosti⁷. Tyto zákony rozšířily spolupráci veřejného a soukromého sektoru a požadavky na zaměstnance Ministerstva vnitřní bezpečnosti. Klíčovými oblastmi se pro Spojené státy v oblasti kyberzločinů stalo narušení počítačového systému (hacking), internetové pronásledování (cyberstalking) a využití počítačových znalostí při vyšetřování a forenzních vědách. (Dahl, 2015)

Co se týče Evropské unie, ta má k regulaci legislativy v této oblasti omezené možnosti, neboť kyberkriminalita celkově spadá do oblasti trestního práva, které je znakem státní suverenity. Přesto Smlouva o fungování Evropské unie přímo hovoří o trestné činnosti v oblasti výpočetní techniky, kdy je možné formou směrnic stanovit minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí. Tato úprava je zahrnuta především s ohledem na to, že pro kyberprostor je charakteristický i přeshraniční prvek⁸. Podstatným krokem, který ovlivnil unijní přístup k boji proti počítačové kriminalitě, byla Úmluva o počítačové kriminalitě, která byla v roce 2001 schválena výborem ministrů Rady Evropy (Gřivna, Polčák, 2008).

V následujících letech se pak právní opatření zaměřila především na problémy spojené se zásahy do počítačových systémů (včetně kyberšikany v podobě nevyžádaných

---

³ The Computer Fraud and Abuse Act (CFAA).

⁴ The Communications Decency Act (CDA).

⁵ The Cyber Security Enhancement Act (CSEA).

⁶ The Homeland Security Act (HSA).

⁷ Zákon o modernizaci federální informační bezpečnosti – The Federal Information Security Modernization Act.

Zákon o ochraně národní kybernetické bezpečnosti – The National Cybersecurity Protection Act.

Zákon o posílení kybernetické bezpečnosti – The Cybersecurity Enhancement Act.

Zákon o posouzení kybernetické bezpečnosti pracovní síly – the Cybersecurity Workforce Assessment Act.

⁸ Smlouva o fungování Evropské unie- čl. 83 a 84.

e-mailů) a také na ochranu zvláště zranitelných osob na internetu (především na ochranu dětí).

Další změna nastala po roce 2009, kdy v prosinci vstoupila v platnost tzv. Lisabonská smlouva. Ta umožňuje Evropskému parlamentu a Radě Evropy stanovit u mimořádně závažné trestné činnosti minimální pravidla k definování trestných činů a sankcí. Jedná se o kriminalitu přeshraniční povahy, kdy je výslovně uvedena i trestná činnost v oblasti výpočetní techniky⁹. V současné době je v oblasti kyberprostoru vytvořen komplexní soubor opatření, zejména se jedná o celou řadu přijatých programů. V roce 2011 byl na základě článku 71 Smlouvy o fungování Evropské unie zřízen Stálý výbor pro operativní spolupráci v oblasti vnitřní bezpečnosti. Ve výboru působí vysocí úředníci členských států Unie, ministři vnitra, zástupci Komise, Eurojustu, Europolu či Frontexu. Tento výbor se mimo jiné podílel na vytvoření Evropského kybernetického centra, které se v 2013 stalo hlavním centrem pro boj proti kyberzločinu. Boj proti kyberzločinu označila Rada pro spravedlnost a vnitřní věci za jednu z devíti unijních priorit v boji proti závažnému a organizovanému zločinu pro léta 2014-2017.

S kyberšikanou souvisí i již výše zmiňovaný masivní únik osobních dat z účtů uživatelů Facebooku. Evropská unie musí k tomuto zaujmout jasný postoj a promyšleně koordinovat vše, co se týká ochrany dat.

1.5.1 Právní předpisy v ČR

Pojem kyberprostor definuje Zákon o kybernetické bezpečnosti, který je účinný od 1. 1. 2015¹⁰. V roce 2011 bylo zřízeno Národní centrum kybernetické bezpečnosti a Rada pro kybernetickou bezpečnost. Národní autoritou v této sféře byl ustanoven Národní bezpečnostní úřad.

V České republice není šikana ani kyberšikana přímo v trestním zákoníku legislativně zakotvena. Přesto je tomuto tématu věnována velká pozornost při celosvětové konferenci Cyberspace, která se každoročně koná v Brně pod záštitou Ústavu práv a technologií právnické fakulty ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity. V případech, kdy šikanu nebo kyberšikanu lze kvalifikovat jako přešupek nebo jako čin, kdy byla naplněna skutková podstata trestného činu, je nutné se obrátit na Policii ČR.

---

⁹ Smlouva o fungování Evropské unie – čl. 83.

¹⁰ Zákon č. 181/2014 Sb. O kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů.

Ta může při následném řešení těchto činů využít následujících paragrafů zákona č. 40/2009, trestního zákoníku:

- § 144 Účast na sebevraždě (s trestní sazbou až 12 let),
- § 175 Vydírání (až 16 let),
- § 180 Neoprávněné nakládání s osobními údaji (až 8 let),
- § 181 Poškození cizích práv (až 5 let),
- § 182 Porušení tajemství dopravovaných zpráv (až 10 let),
- § 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (až 8 let),
- § 184 Pomluva (až 2 roky),
- § 191 Šíření pornografie (až 5 let),
- § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (až 8 let),
- § 209 Podvod (až 10 let),
- § 230 Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (až 8 let),
- § 231 Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (až 5 let),
- § 232 Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (až 2 roky),
- § 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (až 3 roky),
- § 353 Nebezpečné vyhrožování (až 3 roky),
- § 354 Nebezpečné pronásledování (až 3 roky), od 1. 1. 2010 je zde i stalking,
- § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (až 3 roky),
- § 357 Šíření poplašné zprávy (až 8 let).

V praxi pak lze dále využít při řešení šikany a kyberšikany i jiné zákony:

- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců,
- zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 12–13 o ochraně osobnosti, zákaz natáčení, fotografování a zveřejnění snímků bez souhlasu dotyčné osoby,

- *zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů*, obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření,
- *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů*, se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené,
- *zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů, § 49 Přestupky proti občanskému soužití*.

Podstatné je posouzení trestní odpovědnosti u agresorů (pachatelů) šikany nebo kyberšikany. Do 15 let nejsou děti sice trestně odpovědné ani za přestupek, ale nejsou ani beztrestné. Dopustí-li se činu jinak trestného, může jim soud uložit jedno či více tzv. opatření (např. výchovné omezení v podobě nestýkání se s určitými osobami nebo nezdržování se na určitém místě)¹¹.

Mladiství ve věku 15–18 let mají tzv. relativní trestní odpovědnost, což znamená, že je třeba posoudit jeho rozumovou a mravní vyspělost. Jedná se o to, zda v době spáchání skutku byla tato osoba schopna ovládat své jednání a rozpoznat jeho závažnost. Pokud se prokáže, že toho nebyla schopna, není tato osoba trestně odpovědná a za její jednání jí bude uloženo ochranné opatření uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 21 (ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, ochranná výchova). U mladistvého lze rovněž uplatnit postupy a opatření jako u dětí do 15 let dle výše uvedeného zákona č. 218/2003 Sb. Pokud je mladistvý uznán trestně odpovědným, tak je mu za spáchaný trestný čin uložen trest dle již výše zmiňovaného zákona č. 40/2009 Sb., přičemž odsouzenému mladistvému lze uložit maximálně polovinu trestu. Ještě krátce po dosažení 18 let je případné spáchání trestného činu tzv. ve věku blízkém věku mladistvých polehčující okolností při ukládání trestu. (Jelínek, 2009)

---

¹¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

2 Prevence kyberšikan

Slovo prevence vychází z latinského *praevenire*, což znamená předejít. Předejít kyberšikaně je velmi těžké. I přesto, že oběti jsou dobře seznámeny se zásadami bezpečného chování na internetu, dnes a denně je na všechny uživatele apelováno, aby si důkladně střežili své soukromí. Mnoho lidí v anonymním virtuálním světě získává falešný pocit důvěry a dochází ke komunikaci a sdílení takřka bez zábran. To poskytuje agresorům velmi široké možnosti, jak na oběť zaútočit. Proto zatím nebyla zjištěna žádná ochrana, která by byla proti kyberšikaně absolutně účinná. (Vašutová, 2010)

Kyberšikana není jediným rizikem v online světě, a proto lze v literatuře najít různé klasifikace online rizik, z nichž následně vychází preventivní programy a další možnosti řešení nežádoucích dopadů na oběti. Následující tabulka č. 1 znázorňuje třídění nežádoucích jevů dle oblastí, do kterých spadají, a dle způsobů, jak se dítě s nimi setkává. (Livingstone, Haddon, 2009 in Ševčíková et al., 2014)

Tabulka č. 1: Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu

Typy rizika	Obsah: dítě jako příjemce	Kontakt: dítě jako účastník	Počínání: dítě jako „pachatel“
Komerce	reklama, spam, nabádání k poskytování peněžní podpory	získávání a uchovávání osobních údajů	gambling, nelegální stahování, hackování
Násilí	násilí, nenávistný či děsivý obsah	oběť kyberšikan, online obtěžování či pronásledování	pachatel kyberšikan, online obtěžování či pronásledování
Sexualita	pornografie a jiný sexuálně zraňující obsah	setkávání se s neznámými lidmi z internetu, sexuální zneužívání	vytváření a nahrávání pornografických materiálů
Hodnoty	rasistické a jiné zkreslené, zavádějící informace či rady (př. drogy)	sebepoškozování, přesvědčování a manipulace ze strany druhých	poskytování (zavádějících) rad např. ohledně hubnutí nebo sebevraždy

Tato klasifikace rozlišuje čtyři typy rizik – agresivního, sexuálního, hodnotového a komerčního rázu, kterým může dítě čelit ve třech různých kontextech. Ani výše uvedená klasifikace není vyčerpávající, ale přesto je jedinečná v rozlišení role dítěte při setkávání s online riziky. (Ševčíková et al., 2014)

Kyberšikana se řadí mezi velmi stresující zážitky a v případě adolescentů může mít také negativní vliv na další vývoj osobnosti a jeho postavení ve společnosti. Z tohoto

důvodu je prevence velmi důležitá. Vzhledem k tomu, že kyberšikana je komplexním fenoménem, je třeba ji řešit a samozřejmě i předcházet na více úrovních – samotných aktérů, rodičů, školy a jiných výchovně vzdělávacích institucích, v závažných případech i dalších subjektů (Policie ČR apod.). (Ševčíková et al., 2014)

Stejně jako u jiného rizikového chování by prevence kyberšikany měla být vždy rozložena mezi níže uvedené aktéry (viz obrázek č. 1 – Kopretina prevence), které ve své knize zdůrazňuje i odborník na závislosti MUDr. Karel Nešpor, CSc. Samozřejmě nejsilnějším článkem prevence by měla být v každém případě rodina.

Obrázek č. 1: Kopretina prevence

(Nešpor, 1999, s. 91)

2.1 Preventivní opatření pro rodiče

Stejně jako rodiče učí své děti bezpečnému chování v běžném životě, je třeba, aby je se stejným úsilím připravovali na možná rizika v online životě. Vývoj moderních technologií je však tak rychlý, že rodiče mnohdy za dětmi zaostávají. Nutno ovšem poznamenat, že jsou to především rodiče nebo jiné pečující osoby, které svým dětem umožňují používat a vlastnit nějaké elektronické zařízení, a tím také regulovat jejich připojení k internetu. (Ševčíková et al., 2014) Základem je v první řadě správné fungování rodiny, dobré vzájemné vztahy a komunikace. Snažit se vychovat sebevědomého jedince s pevným morálním základem.

Přesto není jednoznačná odpověď na otázku, co by měli rodiče udělat, aby jejich děti byly vystaveny online rizikům co nejméně. Jako jednoduchý recept se nabízí omezování či zakazování aktivit na internetu. To by však v případě adolescentů mohlo vést k sociálnímu vyloučení z řad vrstevníků. Jak shodně uvádějí Černá et al. (2013) a Ševčíková et al. (2014) takové radikální řešení není ani vhodné, neboť dospívající prostory internetu

a mobilních sítí vnímají jako prostředí, v nichž si vytvářejí a upevňují vrstevnické vztahy (podrobněji viz kapitola 4).

To, že rodina je stěžejní při prevenci a řešení kyberšikany zdůrazňuje nejen Vašutová (2010), ale i mnozí další autoři upozorňují na důležitost poskytnout dospívajícím dostatek informací ze strany rodičů. Pokud se v budoucnu stanou obětí kyberšikany, mají šanci se s tím lépe vypořádat. Přehledně popisuje typy preventivních opatření pro rodiče Kavalír (2009):

1) Poučit dítě, že pravidla chování jsou ve virtuálním světě stejná, jako v reálném. Posilovat pravidla, jak s ostatními jednat s důstojností a respektem. Kyberšikana ubližuje i v reálném světě.

2) Ověřit, zda má škola, kterou jejich dítě navštěvuje, dostatečný vzdělávací program o bezpečnosti na internetu.

3) Naučit dítě slušnému chování na internetu a poučit je o problémech, které mohou nastat s používáním počítače, mobilního zařízení, tabletu a jiného přístroje a internetu, pokud dojde ke zneužití. Uvědomit si, že dítě může být nejen obětí, ale i agresorem a vést je k takovému chování, které bude chránit dítě samotné i ostatní uživatele.

4) Být vzorem při používání ICT technologií.

5) Sledovat aktivity dítěte a zajímat se o to, k čemu internet a mobilní zařízení využívá.

6) Používat filtrační a blokační software jako součást komplexního přístupu k online bezpečnosti.

7) Všimnout si varovných příznaků. Sledovat, jak se dítě při online komunikaci chová, jak reaguje na přítomnost rodiče při takovéto komunikaci.

8) Vymezit hranice pro používání internetu, vytvořit tzv. „Smlouvu o používání internetu“.

9) Pěstovat s dítětem přátelské a upřímné vztahy, aby se mohlo samo svěřit, pokud dojde v kyberprostoru k něčemu nepříjemnému.

10) Jasně dávat dítěti najevo, že kdykoliv se může svěřit s jakýmkoliv problémem, nebo požádat o pomoc.

Zajímavým nástrojem prevence pro rodiče je tzv. mediační strategie, která popisuje, jakými způsoby lze eliminovat riziko ohrožení kyberšikanou, a to cílenými činnostmi ze

strany rodičů. V rámci projektu EU Kids Online¹² vznikla následující taxonomie (Livingstone et al., 2011 In. Ševčíková et al., 2014):

Aktivní mediace – sdílení činností. Děti sdílejí svoje online aktivity, společně brouzdají po internetu, navštěvují webové stránky či užívají online aplikace. Ale rovněž si s rodiči povídají o svých zkušenostech, zážitcích a pocitech. Rodiče dítě podporují a povzbuzují, aby samo objevovalo internet a učilo se novým věcem, zajímají se, co tam baví či nebaví.

Aktivní mediace bezpečného internetu – se zakládá na poučení, jak se vyvarovat potížím. Vysvětlování proč jsou některé webové stránky dobré a jiné naopak špatné. Radí, jak se chovat k jiným lidem na internetu. Rovněž se jedná o sjednání kroků a návodů, jak se má zachovat, když se mu bude dít na internetu něco špatného. Do této skupiny patří i přímá pomoc, když si dítě neví s něčím rady.

Restriktivní mediace – spočívá v omezování jednotlivých činností či času stráveného online. Restrikce se často týkají stahování videí, instalace programů nebo i stahování hudby. Jedná se např. i o zákaz některých aplikací (např. sociálních sítí, které smí používat pouze pod dohledem).

Technická mediace - využívá aplikací, které umožní blokovat přístup na některé webové stránky nebo přesně stanovit čas používání.

Kontrola – rodič může sledovat historii navštívených stránek, nahlédnout přímo do komunikace či zjistit, koho si dítě přidalo do profilu mezi přátele, kolik času v online prostředí strávilo apod.

Jak dále uvádí Ševčíková et al. (2014) mnohé mediační strategie jsou aplikovány, až když dojde k nějakému ublížení. Pak je důležité, jak na danou situaci rodiče reagují a zda dokáží mediační praktiky přizpůsobit dané situaci. V zásadě lze říci, že je lepší nějaká strategie ze strany rodičů než žádná. Bohužel některé nástroje mohou až příliš sledovat aktivity dítěte, což už narušuje jeho právo na soukromí. Zejména s přibývajícím věkem dětí ztrácejí některé mediace na významu.

---

¹² EU Kids Online – projekt Evropské komise bezpečného internetu, který probíhal v letech 2006-2009. Cílem bylo vytvořit tematicky stejně zaměřené síť zacílené na identifikaci, srovnání a vytváření závěrů z již existujících a probíhajících výzkumů v Evropě. Vznikla databáze zahrnující cca 400 studií. Navazoval projekt EU Kids Online II (2009-2011). (Šmahaj, 2014)

2.2 Preventivní opatření pro učitele a školy

„Není špatná ta škola, kde se šikana objeví, ale ta, která ji neřeší a neposkytne ohroženým žákům včasnou pomoc.“ (Mašková et al., 2012, s. 27)

Vzhledem k tomu, že se kyberšikana odehrává v kybernetickém prostoru, tedy v prostoru, který přesahuje fyzické hranice školy, zmiňuje Mašková et al., (2012) námitky pedagogů, že škola má povinně řešit a postihovat kázeňské přestupky a rizikové chování jen tehdy, pokud se tak děje na půdě školy a probíhá-li v době výuky.

To se psal rok 2012, od té doby udává rámec pro prevenci Národní centrum bezpečnějšího internetu. Ve spolupráci s MŠMT v minulosti sestavil metodický plán pro pedagogy, kde lze nalézt přímá doporučení pro školy, jako jsou například:

- zařadit do školního řádu pravidla používání internetu a mobilního zařízení,
- vložit do školního řádu prevenci internetového násilí a jeho následné řešení,
- proškolit minimálně jednoho pedagogického pracovníka, který bude potom k dispozici každému, kdo by měl problém s násilím na internetu,
- používat internet a sociální sítě v souladu s dobrými mravy,
- monitorovat vztahy ve třídě,
- pravidelně spolupracovat s externími poradenskými pracovníky a odborníky na kyberšikana,
- zapojit do prevence také rodiče žáků,
- připravit semináře, které upozorňují na problémy na internetu. (MŠMT: Metodické dokumenty - příloha č. 7 – Kyberšikana, [online], 2017)

Již o rok později uvádí Černá et al. (2013), že kyberšikana mnohdy souvisí se školním prostředím. Stejně tak, je většinou spojena s tradiční šikanou. Proto by prevence kyberšikany měla být zapojena do školního preventivního programu, i když k ní nemusí docházet v areálu školy.

MŠMT sestavilo Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013–2018, v níž je kyberšikana zahrnuta. Tato strategie má několik cílů – prostřednictvím efektivního systému prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe navzájem navazujících subjektů, minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže (dle mého názoru jinými slovy kopretina prevence viz výše). Dále výchova k předcházení, minimalizaci či odhalení rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti atd. jsou zde

vymezeny jednotlivé úrovně primární prevence, popsáno finanční zajištění a jasně dány koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí včetně stanovení pravidel komunikace mezi nimi. Na tvorbě této strategie se podílelo mnoho odborníků z různých resortů. (MŠMT: Národní strategie primární prevence, [online], 2013)

Jednou z neúčinnějších je prevence ze strany pedagogů. Děti k němu mají vytvořený vztah, tráví s ním hodně času a pedagog může využít aktivní formu prevence. Na druhou stranu, během výuky není mnoho prostoru na analýzu a řešení problémů jednotlivých žáků. Minimálně třídní učitel by však měl znát klima třídy, posilovat empatii mezi žáky, vytvářet podmínky pro dobré vztahy, dávat pozitivní zpětnou vazbu a zajímat se o problémy svých studentů.

Pedagog tak může být dokonce první, kdo zpozoruje změny v chování studenta. Každá škola by proto měla mít výchovného poradce, školního metodika prevence nebo sociálního pedagoga. Zároveň by měla aktivně spolupracovat i s externími subjekty, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a další. A především s rodiči. (Bělík, Hoferková, 2016) Tento ideální stav, však většinou v praxi vypadá tak, že veškeré úkony školního metodika prevence, školního speciálního pedagoga a školního psychologa spadají do kompetencí výchovného poradce, který je mnohdy zároveň i pedagogem běžně vyučujícím.

Jak již bylo výše uvedeno, preventivní opatření pro učitele a školy se opírá především o dokumenty MŠMT. Jedním z nich je Minimální preventivní program pro školy¹³ – vymezuje prevenci ve školním prostředí a je sestavován na podmínky konkrétní školy. Je zpracován vždy na jeden školní rok školním metodikem prevence a podléhá kontrole České školní inspekce. Dalším je Metodický pokyn ministryně školství mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních¹⁴.

Co se týče ostatních subjektů a institucí, které jsou zahrnuty v kopretině prevence, jako jsou zájmové organizace, soukromý sektor, profesionální pomoc, vrstevníci, státní správa a další vychází, stejně jako opatření pro rodiče a školy, z osvědčeného systému prevence. Ta zahrnuje tři stupně - primární, sekundární a terciální. (Miovský et al., 2010)

Primární prevence – široce zaměřená, zkoumá příčiny a podmínky jevů, kterým má bránit a hledá způsoby, jak jim předcházet. Primární prevence se dále rozděluje na specifickou a nespecifickou – sem se řadí aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním, působí obecně. Patří sem např. sportovní a jiné volnočasové

---

¹³ Metodický pokyn MŠMT ČR č. j. 20006/2007-51.

¹⁴ Metodický pokyn MŠMT-21149/2016.

aktivity, různé programy, které vedou ke zdravému rozvoji osobnosti a odpovědnosti za svoje jednání. Nespecifické programy prevence by byly žádoucí, i kdyby neexistovaly rizikové projevy chování. (Černý, In. Miovský et al., 2010)

Specifická prevence se dále dělí do tří úrovní dle cílové skupiny a intenzity programu na všeobecnou, selektivní a indikovanou. Zde je již zapotřebí určitého stupně vzdělání pracovníků, kteří tuto prevenci provádějí.

Sekundární prevence – snaží se včas zachytit příslušné nežádoucí jevy a zabránit jejich šíření. Zaměřuje se již na konkrétní možné ohrožené skupiny.

Terciální prevence – snaží se zabránit opakování již jednou se vyskytnutého nežádoucího jevu a předcházení dalších zdravotním nebo sociálním potížím v důsledku rizikového chování.

2.3 Vybrané instituce a projekty

Se stále větším rozvojem internetu a jeho využíváním přibývají i projekty, které jsou orientované na rizika spojená s činností v kyberprostoru a prevenci rizikového chování v online prostředí. Není samozřejmě možné uvést absolutní výčet projektů a institucí, cílem je poukázat na některé z nich. Jak upozorňuje Miovský et al. (2010) výukových podkladů a zdrojů informací je dost, otázkou je však jejich kvalita. Bohužel i v současné době je běžné se při psaní diplomové práce setkat s různými materiály, které dokola uvádějí chronicky známá fakta, liší se pouze v různém pořadí a způsobu zpracování. V souladu s Miovským lze uvést, že i dnes je, vzhledem ke značné citační nedisciplinovanosti některých autorů, obtížné se v nabídce materiálů orientovat, neboť dochází i k opakovanému publikování již několikrát zveřejněných věcí. Pro přehlednost jsou jednotlivé projekty a programy uvedeny dle jejich hlavní náplně.

Mezi centra pro **boj s nezákonným a nevhodným obsahem** patří mimo jiné:

Horká linka (www.horkalinka.cz) – kontaktní centrum, které přijímá hlášení týkající se nezákonného a nevhodného obsahu na Internetu. Jejím prvořadým cílem je odstranění nezákonného obsahu z Internetu v co nejkratší době od chvíle, kdy se o takovém obsahu pracovníci Horké linky dozví. Ohlásit nezákonný obsah nebo oznámit svůj problém je možné pomocí anonymního formuláře. Přijatá hlášení jsou vyhodnocena vyškolenými pracovníky v souladu s platnými právními předpisy. Horká linka funguje i na sociálních sítích (Facebooku, Twitteru, Instagramu a dalších). Díky tomu lze rychle řešit i nezákonné a nevhodné obsahy na sociálních sítích. Horkou linku provozuje společnost CZI s.r.o.

v rámci evropského projektu Safer Internet CZ ve spolupráci s Národním centrem bezpečnějšího internetu, Policií ČR a mezinárodní organizací INHOPE. (Horká linka: Horká linka, [online], 2018)

Stop online (www.stoponline.cz) - nízkoprahové kontaktní centrum, které přijímá hlášení týkající se nezákonného obsahu na internetu, zvláště dětské pornografie a kyberšikany páchané na dětech. Mezi hlavní úkoly Stop online patří odstranění nezákonného obsahu z internetu v co nejkratší době od oznámení. CZ. NIC, provozovatel Stop online, na tom spolupracuje s Policií ČR a nahradil tak Internet hotline a od května 2018 policejní internetovou horkou linku. (Stoponline: O nás, [online], 2018)

V obou případech může kdokoli nahlásit problém prostřednictvím kontaktního formuláře. Stoponline.cz aktivně spolupracuje s mezinárodní sítí horkých linek. Na webových stránkách se nachází jednoduchý formulář, který je variabilní podle toho, o jaký nezákonný obsah se jedná. Každý, kdo zaregistruje nelegální online obsah, má možnost ho během několika sekund nahlásit. Při ohlášení není nutné uvádět žádné osobní údaje. Vše je anonymní. V případě zájmu o zpětné informování oznamovatele, je možné uvést e-mailovou adresu nebo jinou formu kontaktu. Tento kontakt nebude bez souhlasu oznamovatele předán třetím stranám. Vyplněný formulář se analyzuje. Hlášení, která jsou vyhodnocena jako opodstatněná, se následně předávají policii, mobilním operátorům, poskytovatelům internetových služeb a také mezinárodní organizaci INHOPE pro přijetí nezbytných opatření, která zamezí dalšímu šíření škodlivého a nezákonného obsahu v kyberprostoru. V České republice může rozhodnout o nelegálnosti nahlášeného obsahu či o jeho trestnosti pouze soud. Některé případy škodlivého a nezákonného obsahu mohou být z kyberprostoru odstraněny na základě vnitřních pravidel mobilních operátorů a poskytovatelů internetu. Tyto horké linky tedy nemůžou garantovat znepřístupnění nebo odstranění nahlášeného obsahu. Jestliže se nezákonný nebo nevhodný obsah nachází v zahraničí, předá se podnět příslušné zahraniční internetové Horké lince v rámci organizace INHOPE, případně Interpolu. Každý stát má své vlastní zákony, kritéria a mechanismy ohledně nakládání s nelegálním a škodlivým obsahem v kyberprostoru. (Stoponline: O nás, [online], 2018 a Horká linka: Horká linka, [online], 2018)

Mezi **centra krizové intervence poradny** lze zařadit např.:

Linka bezpečí (www.linkabezpeci.cz), *tel.: 116 111, 800 155 555* - posláním Linky bezpečí je poskytovat snadno dostupnou a kvalitní pomoc dětem, dospívajícím a všem, kteří jednájí v jejich zájmu. Linka bezpečí se snaží pomáhat s řešením náročných životních situací i každodenních problémů a starostí. Poskytuje také krizovou intervenci

a poradenství pro lidi z celé České republiky prostřednictvím telefonu, chatu a emailu. Linka bezpečí je akreditována v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Zároveň je součástí celosvětové asociace dětských linek důvěry Child Helpline International (CHI). V roce 2018 spustila Linka bezpečí společně s ČSOB a Nadací O2 kampaň o kyberbezpečnosti. Série YouTube-videí, na kanálu Hustá Lída, se zabývá různými nástrahami online světa. (Linka bezpečí: O nás, [online], 2018)

Poradna e-bepečí (www.e-bezpeci.cz) – poradnu provozuje Centrum prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci (2008-2015). Poradenská činnost je poskytována zdarma a zcela anonymně. Zaměřuje se na pomoc dětem, dospělým a všem, kteří se dostali do obtížné situace související s online nebezpečím. Poradnu finančně podporují především Statutární město Olomouc, Ministerstvo vnitra ČR, Olomoucký kraj, společnost O2 Czech Republic, firma Seznam.cz, firma Google a další instituce. (E-Bezpečí: Informace o projektu, [online], 2008)

Mezi **vzdělávací projekty** patří např.:

Web Rangers (www.webrangers.cz) – je mezinárodní projekt, který původně pochází z Izraele z roku 2011. V ČR funguje ve spolupráci s projektem E-bezpečí a aktuálně i pod záštitou MŠMT. Jedná se o vzdělávací program, který je určen pro děti ve věku 13-16 let a probíhá formu prezenčního výcviku. Tento program je zdarma. Hlavní myšlenkou je předpoklad, že děti budou získané informace dále efektivně šířit mezi své vrstevníky prostřednictvím kanálů, které nejvíce používají. Projekt vychází z tzv. peer programů¹⁵. Děti z celé ČR jsou vybírány organizačním týmem na základě jejich přihlášky do programu. Následně absolvují kreativní workshop, splní online kurz a vytvoří si vlastní projekt, který šíří mezi ostatní vrstevníky. (E-Bezpečí: Projekt Web Rangers, [online], 2015)

Národní centrum bezpečnějšího internetu (www.ncbi.cz) – neziskové nevládní sdružení, jehož posláním je přispívat ke zvýšení bezpečnosti užívání internetu a moderních technologií. Jedním z hlavních cílů je vytvořit a provozovat odborné pracoviště pro osvětu, vzdělávání a ochranu uživatelů internetu. Dále pak podporuje výzkum a studium problematiky bezpečnějšího internetu, pořádá konference, semináře, školení a přednášky bezpečného užívání internetu a prevenci internetové kriminality. Přináší informace o aktuálních trendech v oblasti online technologií a rizik. K nim následně přidává

---

¹⁵ Z anglického peer = vrstevník, vrstevnické programy, které často úspěšně využívají při prevenci i nápravě sociálně patologických i zdravotních problémů vlivu předem odborně informovaných vrstevníků. (Kraus, 2008)

doporučení, jak se případným rizikům vyhnout, popř. jak je minimalizovat. (Ncbi: O nás, [online], 2018)

Jistě jsou a nově vzniknou další zajímavé programy na toto téma. Na druhou stranu je třeba zmínit, že aktuálně také jeden ze zajímavých projektů skončil. A to Preventivní projekt Seznam se bezpečně, který byl mimo jiné oceněn i prezidentem republiky za mimořádný přínos v záchranářství. Během deseti let své existence poradna projektu pomohla 18 000 uživatelům, pracovníci projektu navštívili 160 škol atd. (Kopecký et al., 2018) Je tedy na dalších projektech, aby úspěšně pokračovaly a pomáhaly tam, kde je to třeba.

2.4 Pravidla pro bezpečné užívání internetu

V současné době neexistuje spolehlivý způsob, jak se stoprocentně bránit proti kyberšikaně. Výše uvedené preventivní zásady používání internetu pro školy a učitele, stejně tak jako rady pro rodiče se vyplatí dodržovat a alespoň tím kyberšikaně předcházet. Kavalír (2009) stejně jako Rogers (2011), Vašutová (2010), MŠMT a další autoři uvádějí stále se opakující rady a zásady, která lze shrnout následovně:

1) Respektovat ostatní uživatele internetu

Stejně jako v reálném životě i na internetu platí zásady slušného chování a tolerance. Nečinit ostatním nic, co nechci, aby se dělo mně. Nedovolit si více, než bych si dovolil k člověku tváří v tvář.

2) Neuvádět skutečnou identitu

Pokud to není nezbytně nutné, neuvádět své jméno, adresu ani jiné kontaktní údaje. Zvolit popřípadě vhodnou přezdívku. Na druhou stranu se neschovávat za anonymitu virtuálního světa.

3) Zvážit uvádění citlivých a osobních údajů

Jak již bylo uvedeno v předchozím bodě – jméno, adresu, věk, školu, kterou navštěvuji, apod. není nutné uvádět. Zároveň zvážit umístění osobních fotografií nebo videí.

4) Správně si zvolit své heslo a chránit si ho

Správně zvolené heslo je neustále připomínáno všemi IT specialisty a experty. Nejlepší obranou před zneužitím hesla je udržet ho v tajnosti a nikomu ho nesdělovat. Velice důležité je také vhodně zvolené bezpečné heslo (alespoň 8 znaků, malá a velká písmena a speciální znaky).

5) Zabezpečit svůj účet

Pokud už je nutné na nějakém účtu (profilu) osobní údaje uvádět, je zde většinou možnost, profil nastavit tak, aby se k osobním informacím nedostal nikdo cizí.

6) Obeznámit se s pravidly daného chatu a stránky

Vždy si přečíst pravidla a zásady diskuze, abychom věděli, čeho se vyvarovat, co může správce zablokovat a jak se k nám mohou chovat ostatní uživatelé. Naopak, pokud sami narazíme na nevhodný nebo závadový příspěvek, tak jak se máme zachovat a jakým způsobem postupovat při nahlášení správci.

7) Nereagovat na podezřelé vzkazy a zprávy

Nevyžádané zprávy a zprávy od neznámých uživatelů raději vůbec neotvírat. Na agresivní nebo jinak urážlivé a nevhodné zprávy raději nereagovat, popř. si jejich odesílatele zablokovat.

8) Zvážit obsah svého sdělení

Posoudit vhodnost svého příspěvku (reakce apod.). Uvědomit si, že adresát nás nevidí, sdělení není doprovázeno nonverbální komunikací ani intonací hlasu. Ironie se v psaném textu těžko rozpoznává. Stejně tak je důležité brát ohled na adresáta – jeho postavení vůči nám, věk, situaci, ve které se zrovna nachází – jiná bude forma komunikace s kamarády a vrstevníky a jiná s učiteli.

9) Nebýt příliš důvěřivý

Vždy si uvědomit, že ten, s kým si píšu, nemusí být tím, za koho se vydává. Snažit se vždy si získané informace ověřit i z jiných zdrojů. Internet je plný nepravdivých a zavádějících informací.

10) Nekomunikovat pod vlivem návykových látek například alkoholu a drog

I v reálném světě takováto komunikace většinou nemá valného úspěchu. Natož ve virtuálním světě. Pod vlivem alkoholu a drog člověk ztrácí zábrany a prozradí na sebe více než by zveřejnil střízlivý.

Výše zmiňovaní autoři doporučují i další pravidla. Tento výběr je průnikem jejich doporučení. Ne vždy je snadné se jimi řídit. Prakticky denně se na nás z internetu a sociálních sítí hrnou dezinformace, žádosti o osobní údaje, dotazníky, možnosti výher a her za podmínek, kdy pouze uvedete svůj e-mail apod. Ne vždy je člověk ve střehu a opatrný. Ale v tomto je virtuální svět nekompromisně krutý – co se jednou sdělí prakticky nelze vzít zpět a je téměř jisté, že se to rozšíří více, než bylo původně zamýšleno.

2.4.1 Listina práv na internetu

Martínek (2015, s. 178) sepsal listinu dětských práv na internetu. Ta se pochopitelně netýká jen dětí a je dobré mít jednotlivá práva na paměti:

„Mám právo bádát, učit se, a užívat si na internetu všechny dobré věci.

Mám právo nevyplňovat na internetu žádné formuláře a neodpovídat na otázky.

Mám právo uchovávat veškeré informace o sobě v tajnosti.

Mám právo se na internetu cítit bezpečně a být v bezpečí.

Mám právo ignorovat e-maily a zprávy od lidí, které neznám nebo kterým nevěřím.

Mám právo požádat rodiče či učitele o pomoc.

Mám právo necítit se provinile, když se na obrazovce počítače objeví odporné věci.

Mám právo nahlásit dospělým každého, kdo se na internetu chová divně.

Mám právo, aby mě nikdo neobtěžoval a netrápil.

Mám právo, aby mi lidé na internetu prokazovali respekt, tj. aby mi neubližovali.“

3 Sociální síť

Sociální síť je velmi složitá oblast, kterou si lze vyložit více způsoby. Prvotně se jednalo o termín pocházející ze sociologie, který sloužil k popisu sociálních struktur spojených pomocí společenských vztahů a vlastností. (Pavlíček, 2010)

Od samého počátku vývoje lidstva je v nás zakořeněná touha být v komunitě, být s jinými lidmi. To vždy přinášelo vyšší šanci na přežití, bylo to výhodnější i z hlediska sdílení zkušeností a dělby práce. Z Maslowovy pyramidy potřeb je známo, že společenské potřeby, jako je pocit sounáležitosti, lásky apod., jsou hned za fyziologickými potřebami a potřebou bezpečí na třetím místě. Tuto úroveň i tu následující – potřebu uznání (sebeúcty a statusu) nám zabezpečují sociální síť.

Vzhledem k tomu, že tato práce je zaměřena na šikanu na sociálních sítích jako na komunikačním médiu, budou dále sociální síť popisovány s cílem přiblížit tento pojem v online prostředí.

Obrázek č. 2: Žebříček top 10: nejoblíbenější sociální síť¹⁶

3.1 Sociální síť v současné společnosti

Sociální síť je možné definovat jako internetovou službu, která umožňuje vytvořit veřejný (částečně veřejný) profil a vytvářet vazby s dalšími uživateli této služby. (Boyd, 2010) I další definice sociální síť charakterizují základními pojmy: sdílení informací a sociální interakce. Král (2015, s. 17) popisuje sociální síť jako: „virtuální propojení lidí a skupin, mezi nimiž lze sdílet informace“. Každá sociální síť nabízí specifické funkce a pravidla vytváření vazeb mezi uživateli. Rozdíl mezi sociální sítí a sociálním médiem je

¹⁶ Převzato z: www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users

především v tom, že sociálním médiem můžeme označit kanál, který slouží k vysílání zpráv ostatním. Jedná se tedy například o blog, nebo vlastní kanál na YouTube. Na druhou stranu sociální sítě obvykle obsahují několik funkcí, které jsou vlastní i sociálním médiím. Hlavním rozdílem je především to, že sociální médium nemapuje vazby mezi jednotlivými uživateli. Tento rozdíl je patrný například ve službě Skype – mohu komunikovat s každým, koho mám přidaného do seznamu, ale již nevidím, koho má v seznamu přátel on – jedná se tedy o sociální médium. Naproti tomu například na Facebooku vidím vazby mých přátel na jejich přátele – jedná se tedy o sociální síť. (Scott, 2008)

Jednotlivé sociální sítě se liší principy sdílení informací a přitahují tedy různé skupiny uživatelů, které se liší věkem, osobností i cílem, se kterým danou sociální síť využívají. Někteří uživatelé čtou veškerý obsah, někoho zajímají pouze konkrétní informace, jiní se chtějí prostřednictvím sociálních sítí zviditelnit. Velkým plusem sociálních sítí je také rychlý přístup k informacím. (Hulanová, 2012)

Internetové sociální sítě totiž zásadním způsobem proměnily přístup k informacím a vytvořily nové formy sociální komunikace. Vznik encyklopedií (typu Wikipedie apod.) a řady odborných databází umožňuje nahrazení zdlouhavé četby knih či hledání ve slovníku. Tak je možné získat v krátké době kvanta informací, o nichž se předchozím generacím ani nesnilo. (Jedlička, 2015)

Základním znakem sociálních sítí na internetu je vytvoření osobního **profilu**. Profil je jakási virtuální vizitka. Údaje na ní slouží k prezentaci uživatele a je podle nich dohledatelný. Vzhledem k tomu, že se jedná o citlivé informace, měl by si každý uživatel rozmyslet, co o sobě zveřejní, které informace zpřístupní veřejně, které budou určeny jen jím vybraným uživatelům a které raději neuvede vůbec. Běžně je požadováno vyplnit jméno, bydliště, informace o vzdělání a rodinném stavu, dále je možné vložit fotografii, možnost kontaktu (tel., e-mail) atd.

Založit si vlastní profil je možné většinou od 13 let věku. Na něj pak uživatel ukládá příspěvky, fotografie a další výše zmiňované věci, které může sdílet s jinými uživateli, jimž umožní přístup ke svému profilu. Dle Českého statistického úřadu (ČSÚ) překročil počet Čechů, kteří využívají sociální sítě v roce 2018 50% hranici. Aktuální vývoj poukazuje také na fakt, že roste počet uživatelů, kteří mají profil na více sociálních sítích zároveň. (Český statistický úřad: Více než polovina Čechů používá sociální sítě, [online], 2018)

Při výběru sociální sítě se uživatelé řídí nejen výše uvedenými principy, ale také mírou ochrany soukromí. Právě ochrana soukromí na sociálních sítích je v posledních

letech velmi diskutovaným tématem. Bohužel až do aféry okolo Facebooku si mnoho lidí ani neuvědomovalo, že veškeré informace, které o sobě uveřejní, se dají zneužít. Panovala jakási důvěra v sociální sítě. Nehledě na fakt možnosti založit falešný profil za účelem pomluvy či pomsty (viz kapitola 1.3).

Klíčovou funkcí sociálních sítí je **vytváření komunit**. Vytváření komunit stojí za sociálním rozměrem těchto platform. Díky této funkci se uživatelé mohou propojovat do různých společenství. Ty mohou mít základ z běžného života a jsou založené i na osobním přátelství, spolužáci, spolupracovníci apod. či mají společný zájem (kulturní, společenský) a k „setkávání“ a diskusím dochází právě jen díky sociálním sítím. (Černý et al., 2015)

Dalším prvkem sociálních sítí je **interakce**. Kromě profilu se uživatel na sociálních sítích může projevit prostřednictvím příspěvků – tzv. statusů. Ty se zobrazují ostatním uživatelům, kteří na ně následně mohou reagovat. Jednotlivé sociální sítě se v tomto mírně liší, ale základní princip fungování je podobný. Nejčastěji se jedná: o označení příspěvku kladným hodnocením s podpořením jeho viditelnosti (like na Facebooku, favourite na Twitteru,...), o komentář nebo odpověď pod příspěvkem a v neposlední řadě sdílení příspěvku ve vlastním streamu¹⁷. Takto podpořené příspěvky a počet sdílení či komentářů má pak vliv na jejich viditelnost a viditelnost jejich autorů. Někdy se hovoří o funkci tzv. sociálního filtru, kdy se uživatelům zobrazují přednostně ty informace, které výše uvedeným způsobem doporučili lidé, s nimiž je propojen, a tudíž lze předpokládat, že je zajímá podobný obsah. (Černý et al., 2015)

Sdílení dále Černý et al. (2015) popisuje jako jednu z možností interakce uživatele na sociální síti. Sdílet je možné výše uvedené vlastní statusy a statusy propojených uživatelů, ale také externí obsah – videa, obrázky, články apod. Je zde proto nutné rozumně zvážit, co a s jakým obsahem chci sdílet a především s kým. Většina sociálních sítí svým uživatelům umožňuje podrobně nastavit, zda status bude veřejný – zobrazit si jej mohou všichni uživatelé i návštěvníci služby, či soukromý – zobrazitelný pouze propojeným kontaktům, případně jen někomu z nich. Důležité je také věnovat pozornost tomu, jak s vaším statusem mohou zacházet ostatní. Mohou jej dále sdílet či komentovat.

Sociální sítě mají bezesporu své výhody i nevýhody. Mezi **výhody** patří jednoznačně propojení s lidmi, které známe, ale i s těmi, které neznáme, ale máme společné zájmy, popř. potřebujeme s něčím poradit, inspirovat se apod. Jedná se povětšinou o nediskriminující prostředí. Jak již bylo výše uvedeno, je to neomezený zdroj informací

---

¹⁷ Stream – chronologicky řazený přehled statusů.

prakticky z celého světa. Sociální sítě jsou pak velmi výhodné z hlediska reklamy a propagace, a to nejen pro firmy a podnikatele, ale i pro dobrovolné organizace a neziskovky.

Nevýhodou je pak možná závislost na sociálních sítích, která může jedince paradoxně odtrhnout od společnosti. Stejně tak mnoho informací nemusí být pravdivých a orientovat se v nich je opravdu náročné. Po sociálních sítích se tak rychle šíří i tzv. fake news¹⁸, často sdílené od důvěryhodných uživatelů. Také různé výzvy např. na YouTube mohou vyprovokovat uživatele k nebezpečným kouskům, kdy jde doslova o život, jen proto, aby sdílel zajímavé video. A v neposlední řadě je to kyberšikana v různých podobách, na kterou je zaměřena právě tato práce (viz kapitola 1.3).

3.2 Vybrané sociální sítě

Sociálních sítí je na světě i v České republice celá řada. V této podkapitole budou popsány zejména ty, jež jsou použity v praktické části (viz Příloha A). Jak již bylo výše uvedeno, mnozí uživatelé sociálních sítí mají svůj profil na více než jedné sociální síti.

FACEBOOK dále (FB) – Je považován za nejrozšířenější sociální síť. FB byl založen v roce 2004 Markem Zuckerbergem původně jako síť určená pro studenty harvardské univerzity. Do tohoto systému je možné se zaregistrovat a připojit se k některé ze skupin uživatelů, nebo si vytvořit svou vlastní skupinu (virtuální komunitu). FB tedy slouží jako platforma pro vytváření osobních a firemních profilů, propojuje skupiny a přátele a dále slouží také jako herní server, pro ukládání a sdílení multimédií a pro internetová fóra. (Král, 2015)

FB v roce 2018 zasáhlo několik skandálů. V dubnu vyšel najevo masivní únik osobních dat uživatelů, ke kterým získala neoprávněně přístup poradenská společnost Cambridge Analytica. V říjnu pak společnost oznámila, že se k údajům jejich uživatelů dostali hackeři a v prosinci následně přiznala bezpečnostní chybu.

GOOGLE+ - jedná se o obdobu FB a vznikl v roce 2011. Hlavním rozdílem je sdílení v tzv. kruzích, do kterých si lze rozdělit jednotlivé osoby a sdílet dané věci jen s těmi, kterých se daný obsah týká, nebo má pro ně nějaký přínos. (Bloc, 2015)

Bohužel chyba v API (rozhraní pro programování aplikací) dávala aplikacím třetích stran přístup k osobním datům na profilech, proto je její ukončení naplánováno na duben 2019.

---

¹⁸ Falešné a poplašné zprávy, někdy označované jako hoax.

TWITTER – byl založen v roce 2006 a umožňuje sdílení textu o 140 znacích (tzv. mikroblogování tweetů). V roce 2018 rozšířil maximální délku tweetu na 280 znaků. Tweet může obsahovat i linky s odkazem na jakýkoliv obsah. Po FB je to druhá sociální síť, která dosáhla globálního úspěchu. Svůj účet na něm má americký prezident i papež. Twitter je výjimečný tím, že se na něm pohybuje řada odborníků z různých oblastí a sledováním tweetů je tak možné dozvědět se mnoho zajímavých informací dříve než v ostatních médiích. (Chatfield, 2013)

INSTAGRAM – vizuální sociální síť založená roku 2010. V současné době patří Facebooku, který ho proměňuje v „příští Facebook“. Instagram slouží ke sdílení fotografií a první verze byla určena pro iPhone (Apple). V současné době funguje i na Android a Windows Phone 8, prostřednictvím Instagramu je možné sdílet fotografie i na jiných sociálních sítích, např. na Twitteru, Facebooku, Flickru. (Kožíšek a, Písecký, 2016)

LINKEDIN – tato platforma vznikla v roce 2003 a slouží především pro internetové profesní životopisy a diskuse různých profesí o pracovních tématech a zájmech. Některým světovým zaměstnavatelům stačí v současné době poslat místo životopisu odkaz na profil na LinkedIn. Řada lidí tuto sociální síť využívá také na archivaci informací o tom, kde pracovali, jaké projekty měli na starosti apod. (Král, 2015)

LIBIMSETI – jedná se o českou sociální síť, která slouží především jako internetová seznamka. Jednou z mnoha věcí, které tento server nabízí, je funkce videochatu, diskusní fórum, hry apod. Od roku 2009 je v provozu klub v Praze, kde se pořádají seznamovací večírky Libimseti Life. (Líbím se ti, [online], 2002)

SNAPCHAT – byla první sociální síť, která přišla s konceptem „mizejících“ příspěvků. Princip spočívá v tom, že člověk vyfotí nějakou situaci mobilním telefonem a pošle ji přátelům. Ti si ji buď „přidrží“ nebo se příspěvek vymaže. Tím si získala oblibu. Tento nápad však přebraly konkurenční sítě a dnes Snapchatu klesá počet uživatelů. Největší oblibu má mezi teenagery. (Hoskins, 2018)

„Od okamžiku, kdy jedinec vstoupí do elektronických sítí, stává se členem nového velkého společenství a sdíleného světa (světové megapolis) se všemi jeho protiklady, konflikty, omezeními, ale i prostory pro seberealizaci. Je svou aktivitou tím, kdo se spolupodílí na tvorbě tohoto prostředí, které se rozvíjí v celé řadě nových ritualizovaných komunikativních forem, ale právě tyto nové formy a rituály vytvářejí sítě orientačních bodů a jedinec se v tomto prostoru stává v plném smyslu tvorem společenským. Chod a fungování společnosti byl a je stále závislý na tvorbě a rozvoji vzájemné mezilidské komunikace.“ (Jedlička, 2015, s. 54)

4 Vývojové aspekty středoškoláků

Období dospívání zahrnuje druhou dekádu lidského života a většinou se dělí na pubescenci a adolescenci. Atkinson (2003) a někteří další zahraniční i čeští autoři zahrnují celé období od 12 do 19-20 let do období dospívání. Jiní autoři období dospívání rozdělují na pubescenci obvykle od 11 do 15 let a adolescenci, která je většinou datována od 15 do 20-22 let života. (Macek, 2003, Řičan, 2004, Vágnerová, 2000)

Až do devatenáctého století byly děti považovány za mini dospělé. Vedly k tomu převážně ekonomické důvody – bylo potřeba, aby děti pracovaly. Desetileté (mnohdy i mladší) děti byly považovány za schopné vykonávat většinu pracovních úkolů. Hospodářská krize a rozmach škol způsobily, že děti místo pracovních míst, kterých bylo nejen v Americe najednou málo, obsazovaly školní lavice. (Frances a Nutt, 2015)

V 50. letech minulého století už mládež většinou nebyla zodpovědná za materiální přežití své rodiny. Rozšířilo se studium na středních školách a mládež rozhodně nepůsobila dospěle. Mladí vypadali jinak než dospělí, jinak se oblékali, měli jiné zájmy a lišili se dokonce i slovní zásobou = vznikla nová kultura „teenageři“¹⁹. (Frances a Nutt, 2015)

V současné době jsou nároky na vstup do světa dospělých opět o něco složitější. Přestože je časnější začátek dospívání, delší doba vzdělávání a také vyšší nároky společnosti pro úspěšné zařazení mladých lidí do společnosti, dospělost se jaksí odsouvá.

Eirkson (2002) poukazuje na hlavní příčinu nestability dospívajících. Především prudce se vyvíjející společnost a s tím již zmíněné vyšší nároky na přeměnu dítěte v dospělého jedince. Ekonomické, technické, organizační, politické a mnoho dalších aspektů společenského vývoje vyžaduje stále náročnější přípravu na dospělost. V těchto souvislostech se prohlubuje rozpor mezi biologickou a psychosociální zralostí dospívajících. To má vliv na vývoj jejich ekonomické samostatnosti, dobu založení vlastní rodiny, vstup do zaměstnání apod. A tak, zejména v západní společnosti, mnoho adolescentů odkládá vstup do dospělosti na neurčito. Chybí jasné mezníky, které dříve automaticky startovaly dospělost – vstup do manželství, v určitém věku nastoupit do zaměstnání, narození dítěte. Na současné adolescenty nic z uvedeného netlačí a mnohdy to od nich ani nikdo neočekává. Předpokládá se (a především oni sami to předpokládají), že svých možností a téměř neomezené svobody využijí jen pro sebe – objevování sebe sama, cestování, studium.

---

¹⁹ Z angličtiny teen = ...náct věkem mezi 13-19.

Naopak pro některé přírodní kultury dodnes stále platí, že pohlavní dozrávání znamená změnu společenského statusu, a přijetí nové role. Tato změna byla obvykle spojena s rituály a iniciačními obřady. (Macek, 2003)

4.1 Adolescence

Říčan (2004) popisuje adolescenci²⁰ jako vrchol mládí. Po dramatickém období pubescence je adolescence považována za jakýsi přechod mezi dětstvím a dospělostí. Jak bylo výše uvedeno, jedná se o období od 15 do 20 let věku. V tomto období člověk dosáhne pohlavní zralosti a je dokončena tělesná proměna, dále dochází k psychosociálním změnám, kdy si jedinec vytváří vlastní identitu. Zatímco dříve dosažení pohlavní zralosti víceméně splývalo s dosažením zralosti sociální – děvče se mohlo vdát, chlapec převzal hospodářství nebo se začal sám živit. Dnes se dosažení plné sociální zralosti posouvá. V patnácti letech jsou již jedinci téměř dorostlí, silní, a zhruba stejně inteligentní jako jejich rodiče, touží se společensky uplatnit a sexuálně žít, přesto je čeká poměrně dlouhý odklad dospělosti, především díky existenční závislosti. Tak se v našem sociokulturním okruhu vytvořila adolescence jako zvláštní období mezi dětstvím a dospělostí s tím, že v dnešní době sem někteří autoři zařazují i začínající vysokoškoláky.

Macek (2003) naopak rozděluje adolescenci na ranou, střední a pozdní, kdy jako ranou (časnou) ohraničuje obdobím od 10-11 let do 13 let. Zde dominují první změny biologické a fyzické a také přechod ze základní školy na střední. Střední adolescence je pak od 14 do 16 let a značí se především hledáním osobní identity. Pozdní adolescence zahrnuje období od 17 do 20 let (či později).

Podle Vágnerové (2008) je dospívání rozděleno na dvě fáze. Raná adolescence probíhá v období od 11 do 15 let, kdy nejnápadnější změnou je tělesné dospívání společně s pohlavním dozráváním. V tomto období je důležité přátelství, ale i první lásky. Druhou fází je podle autorky pozdní adolescence, která je ohraničena od 15 do 20 let, s určitou individuální variabilitou. V tomto období každopádně dospívající získávají nové role, které ještě nebývají stabilizované, ale představují základ pro vymezení specifických rolí v dospělosti:

Předprofesní role studenta či učně, která směřuje k dosažení určité sociální pozice, která, pokud vyhovuje zájmům a schopnostem adolescenta, může mít i osobní význam.

---

²⁰ Odovzeno z latinského *adolesco* = dospívat, vyvíjet se, ale také vzrůstat, silnit, mohutnět.

Role pracujícího, která je předpokladem k dosažení ekonomické a s ní spojené sociální samostatnosti.

Role člena určité skupiny, se kterou se dospívající ztotožňuje a získává tak určitou sociální identitu. Tato role obvykle ztrácí ke konci adolescence na významu.

Role blízkého přítele, kamaráda, na něhož se lze spolehnout, sdílet zážitky a zkušenosti.

Partnerská role, která uspokojuje potřebu blízkého emočního a sexuálního vztahu, ale mnohdy saturuje i potřebu realizace a potvrzuje osobní přijatelnost pro jedince opačného pohlaví.

Pro diplomovou práci bylo zvoleno období adolescence dle Říčana a dalších autorů, kteří jej ohraničují věkem od 15 do 20 let. V následujících podkapitolách bude popsáno toto období bez dalšího dělení. Jednotlivé aspekty vývoje a vztahů adolescentů budou předneseny s ohledem na shodu jednotlivých autorů, ať již mluví o dospívání, střední adolescenci, popř. pozdní adolescenci. V praktické části pak je výzkum zaměřen primárně na středoškoláky – což jsou adolescenti ve věku od 15 do 18 (19) let věku.

4.2 Fyzický a psychický vývoj

Vývojové změny se podle většiny autorů dají klasifikovat na biologické, kognitivní, emocionální a psychosociální. Tyto změny jsou pak vzájemně provázány. Macek (2003) popisuje adolescenci jako období vývojových přechodů, které jsou charakterizovány významnými změnami v biologické i sociální sféře. Tyto změny navozují nové životní situace, ve kterých se adolescenti musí naučit orientovat, porozumět jim a akceptovat je. Pro některé jedince mohou být změny velkou výzvou a novou příležitostí, ale pro jiné jsou stresující. Přestože již byly popsány typické modely vývoje, žádný jedinec nezažívá tyto typické vývojové vzorce souběžně bezezbytku. Je zde pochopitelně jistá míra individuální variability.

Fyzické změny jsou významným signálem dospívání. V tomto období je zevnějšek pro každého jedince velmi důležitý, proto intenzivně prožívá tělesné změny. Zároveň je také důležité, jak tyto změny akceptuje okolí (ať již vrstevníci nebo dospělí). Vzhled je současně propojen se zažíváním vlastní identity. (Čačka, 2000)

V krajním případě může zásadní a zjevná proměna těla vyvolat pocit ohrožení integrity vlastní osobnosti a vést ke ztrátě sebejistoty. Jedinec takovou změnu, zejména přijde-li velmi brzy, nemusí přijatelným způsobem zvládnout a přijmout ji. V opačném

případě se adolescent stává sebejistým díky tomu, že pozoruje svoji změnu jako pozitivní. Postava dostává konečně dospělé proporce, stává se mohutnější, zvýší se fyzická síla a chlapci dále mužní. Dívčí postava se stává výrazně ženskou, především růstem ňader a boků. (Vágnerová, 2008)

Významným faktorem, který ovlivňuje somatické změny je hormonální činnost. Její působení také směřuje k vývoji primárních a sekundárních pohlavních znaků. Perič, (2004) a další autoři popisují existenci kalendářního věku, který je přesně dán datem narození a věku biologického, který je hodnocen na základě biologického vývoje organismu. Ten se zjišťuje porovnáním výšky a váhy s normami, stanovením stupně osifikace kostí, porovnáním stupně rozvoje sekundárních pohlavních znaků, popř. stanovením stupně prořezávání druhých zubů. Takovéto hodnocení je v běžném životě nepodstatné, důležitou roli hraje především u sportujících jedinců, kteří jsou v tomto období již mnohdy vázání profesionálními smlouvami, nebo k nim směřují.

Každopádně adolescent dosahuje plné reprodukční zralosti, postava dostává konečné, dospělé proporce, adolescencí končí somatický vývoj (Langmeier, Krejčířová, 2006). Tělu je v tomto období věnována větší pozornost než v období pubescence, adolescent je obvykle ke konci období spokojený se svým tělem. Vágnerová (2008) dokonce hovoří až o narcistním zaměření, Říčan (2004) toto období nazývá vrcholem krásy. Velký vliv na pozornost věnovanou tělu má sociokulturní standart vysoké hodnoty mládí a fyzické krásy. Znevýhodnění jedince v této oblasti výrazně ovlivňuje sebepojetí.

Myšlení a vůle jsou v adolescenci postupně schopny kontrolovat projevy afektů, nálad, pudů a citů. Stejně jako vrcholem krásy nazývá toto období Říčan (2004) vrcholem inteligence. Přestože adolescent myslí rychleji, spolehlivěji a zkušeněji než pubescent, nelze konstatovat, že je na vrcholu inteligence. Ale je natolik blízko, že je v každé diskusi rovnocenným partnerem rodičům a učitelům a někdy je i předčí. Dle Piageta (in Atkinson, 2003) lze toto období označit za stádium formálních logických operací. Myšlení již není spojeno pouze s poznáváním reálného světa. Jedinec je schopen připustit variabilitu různých možností, dovede uvažovat systematictěji, umí ověřovat hypotézy a dovede experimentovat s vlastními úvahami. Postupně si osvojuje abstraktní myšlení a zároveň přichází i změna postoje k celému světu a zejména k lidem a v neposlední řadě přichází také nový způsob morálního hodnocení.

Americký psycholog Lawrence Kohlberg (in Atkinson, 2003) rozšířil dále Piagetovo pojetí morálního rozhodování vytvořením tzv. morálních dilemat ve formě povídek. Jeho teorie známá jako tři stádia morálního usuzování, kdy III. úroveň představuje

postkonvenční morálku. Té by měl být schopen dospívající (dospělý) jedinec dosáhnout tím, že se umí orientovat na univerzální etické principy, které si umí sám zvolit (obvykle si cení spravedlnosti, důstojnosti a rovnosti), tyto principy podporuje, aby zabránil odsouzení sebe samého. Ve svých výzkumech však Kohlberg zjistil, že takové úrovně dosáhl méně než 10 % lidí. Zároveň je jeho teorie kritizována z hlediska zaměření především na muže. (Atkinson, 2003)

Dalším důležitým prvkem v adolescenci je vytvoření vlastní identity. Erikson (2002) tento proces sebeurčení označuje jako krize identity, kdy jedinec hledá odpovědi na otázky „Kdo jsem?“ a „Kam směřuji?“. Adolescent má právo experimentovat s rolemi, prozkoumávat různé způsoby chování, zájmy a ideologie. V podmínkách, kde je málo identifikačních modelů a počet sociálních rolí je omezený, je tento úkol jednodušší, než ve složité společnosti (jako je např. ta naše). Zde jsou vystaveni téměř nekonečnému počtu možností, jak se chovat, co v životě dělat/nedělat. Proto Erikson zavedl pojem:

adolescentní moratorium²¹ - tedy jakési vývojové provizorium. Tento status zaujímají dospívající právě během výše zmiňované krize identity. Aktivně hledají odpovědi, ale stále nemají vyřešený konflikt mezi očekáváním a realitou, mezi očekáváním rodičů a svými vlastními plány. Osobní moratorium může mít různé formy, může jím být přehnaná píle nebo naopak může vyhlížet podivně, chorobně nebo protisociálně. Moratoriem může být i členství v pochybné partě, nebezpečným moratoriem je i sexuální promiskuita apod. Ne vše je samozřejmě možné označit za smysluplné vývojové dění, nicméně pochopení adolescentního moratoria nám umožní nahlédnout na první pohled nepochopitelným chováním dospívajícího. (Říčan, 2004)

„Mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života. Znamená to mít jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí. Znamená to být pevně zakotven v tradici a podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti, osobní i společenské. Znamená to vědět o své jedinečnosti, znát své nezaměnitelné místo, svou nenahraditelnost – a to vše nejen intelektem, nýbrž celou hloubkou své bytosti. Znamená to mít větší podíl na vlastním životě.“ (Říčan, 2004, s. 217)

---

²¹ Moratorium – původně z latiny - pozastavení, odklad, zmrazení, odsunutí.

4.3 Adolescenti a ICT

Dřívější výzkumy volného času dospívajících zdůrazňovaly, že většinu volného času zabírá adolescentům čtení časopisů, poslech rozhlasu a sledování televize, a čím dál méně se věnují čtení knih. Nyní je tomu jinak. Čas strávený u televize se navýšil a hlavně dospívající zaměřili svůj zájem na počítače, tablety a chytré telefony, u kterých tráví mnoho ze svého volného času. (Jedlička, 2015) Dospívající žijí v odlišných podmínkách, než jejich rodiče, což je dáno jednak mohutným rozvojem ICT, ale také změnou společnosti k rodině. Internet a mobilní telefony jsou dnes poměrně lehce dostupné (nízké ceny, internet ve školách, na veřejných místech, počítač jako základní vybavení každé domácnosti). Tato snadná dostupnost pak může vyvíjet určitý sociální tlak na to vlastnit mobil (v adolescenci již samozřejmost), mít přístup k internetu – kdykoli se zapojit do komunikace, zkrátka nebýt mimo. (Kopecký, 2007)

Podle Sulera (2005) je pro dospívající motivací a přínosem už jen samotné užívání ICT a internetu. Moderní doba vyžaduje minimálně základní znalosti a dovednosti práce s počítačem. Atraktivita internetu a ICT pro dospívající je založena i v jejich zvědavosti a chuti prozkoumávat nové věci. Mnoho dospívajících proto nezůstane jen u chatování, ale vytváří vlastní webové stránky a profily, které sdílí s ostatními uživateli. Tímto způsobem dosahují v online prostředí určitého statusu, který jim dává pocit úspěchu a posiluje jejich sebevědomí. To vše je umocněno právě sdílením svých dovedností a úspěchů.

Dalším atraktivním prvkem ICT a internetu pro dospívající je podle Sulera (2005) to, že zde mohou získat mnoho informací, ke kterým nemají normálně přístup. Nedostatečné kontrolní mechanismy, ať už ze strany školy, rodičů nebo státu, zkrátka dospělých obecně, umožňují adolescentům na internetu do hloubky prozkoumávat témata, která je zajímají. Cítit se samostatně a navíc se na internetu mohou setkat s vrstevníky stejných zájmů. Vyhledávání informací je však podmíněno schopností naučit se pracovat s vyhledávači a informacemi, orientovat se v problému, chápat klíčová slova, rozlišit pravdivé a nepravdivé informace apod. Stejně jako vše v životě má i přístup k neomezenému množství informací svá negativa. Na internetu tak lze najít návod na výrobu výbušnin, drog, setkat se s pornografií, násilím aj. Znovu proto vyvstává otázka „Kde je pomyslná hranice mezi svobodou informací a zneužíváním ICT?“

4.4 Sociální vztahy adolescentů v reálném prostředí

V této životní etapě se mění vztahy mezi dospívajícími a jejich rodiči. Ti na jednu stranu chápou, že jejich potomek je dospělý, ale současně se s touto skutečností neumějí tak docela smířit. Adolescent, který si je již jistější sám sebou, se postupně přestává demonstrativně vymezovat vůči rodičům a vztahy se uklidňují. Vágnerová (2008) zdůrazňuje postupné osamostatňování se a změny v citových vazbách k rodičům, prarodičům i sourozencům. Sourozenci pak bývají jakýmsi prostředníkem mezi dětským a dospělým světem. Ve vztahu k rodičům v tomto období dominuje snaha o zrovnoprávnění vlastní pozice, ve vztahu k vrstevníkům jde o získání sebejistoty, sociální prestiže a hodnoty pro druhé. (Macek, 2003)

Proto důležitou úlohu v období adolescence sehrávají vrstevníci dospívajícího. Ten v době, kdy se uvolňuje z vazeb na rodinu, ale současně ještě není schopen fungovat zcela samostatně, potřebuje oporu lidí, kteří jsou na tom obdobně, s nimiž také sdílí své prožitky a získává a upevňuje sociální dovednosti. (Kohoutek, 2008)

Jak již bylo výše uvedeno, v tomto období si jedinec formuje svou identitu a k tomu je pro něj důležitá vrstevnická skupina. Pokud má jedinec z dětství zkušenosti, že nebyl vrstevníky přijat, hrozí, že se bude ostatním vyhýbat, izolovat se. Pro uspokojení psychických potřeb adolescenta je důležitá podpora, kterou si členové vrstevnické skupiny poskytují a zároveň dosahují pocitu vlastní svobody, ale také vlastní hodnoty a sociálního statusu. (Šimíčková-Čížková, 2010) Přátelské vztahy jsou velmi důležité pro vzájemné porozumění, pocit opory při řešení problémů a možnost sdílení svých pocitů. Vrstevnická skupina a přátelství má v tomto období již spíše pozitivní charakter. Jedinec se ve skupině cítí dobře, ztotožňuje se s jejími hodnotami, a pokud tomu tak není, již nemá potřebu v takové skupině zůstat za každou cenu (aby dokázal své „chlapáctví“ např. krádežemi). Jak uvádí Vágnerová (2008), vztahy s vrstevníky uspokojují především uvedené psychické potřeby:

Potřebu stimulace – tuto saturuje kontakt s vrstevníky, společné aktivity a prožitky.

Potřebu smysluplného učení – dospívající získávají v kontaktu se svými vrstevníky zkušenosti, které je spojují.

Vrstevníci se stávají zdrojem **sociálního učení**, ale i neformálními autoritami, ty mohou mít v některých situacích větší vliv než dospělí.

Vrstevnická skupina má pro adolescenta **referenční význam**, slouží jako základ pro porovnávání zkušeností, poskytuje dospívajícímu zpětnou vazbu. V porovnání s vrstevníky

si dospívající může ověřovat zkušenosti se sebou samým, může srovnávat vlastní chování a pocity s chováním a pocity svých vrstevníků. Vede k uvědomění si podobnosti či odlišnosti od ostatních. To je důležité i pro pochopení sebe sama.

Dospívající může **srovnávat své zkušenosti s rodiči** – dospívající srovnává, jakou roli zastává v rodině on, a jaké role ve svých rodinách zastávají jeho vrstevníci. Pokud zjistí, že je omezován více než jeho kamarádi, zvýší tlak na rodiče, aby mu dovolili totéž.

V reálném prostředí má velký vliv pro navazování přátelství fyzická atraktivita jedince, podle které jej ostatní hodnotí jako inteligentnějšího, milejšího a spolehlivějšího. Fyzicky méně atraktivní jedinci jsou pak znevýhodněni. (Šmahel, 2003)

V tomto období dochází také na první sexuální zkušenosti, flirtování a experimenty v oblasti erotiky a sexu. Svádění a dobývání bývá někdy vedeno snahou přesvědčit sebe a okolí o vlastní ceně (kráse, mužnosti). K zamilování někdy stačí vědomí, že o daný protějšek je velký zájem a získat ho/ji vzbudí závist/obdiv. Říčan (2004) ve své knize zmiňuje také prvek homosexuality během dospívání. Stejně jako další autoři homosexuální epizodu v adolescenci považuje za „*neškodné přechodné těkání erotického citění a sexuálního pudu.*“ (Říčan, 2004, s. 209)

4.5 Sociální vztahy adolescentů v internetovém prostředí

Virtuální prostředí svědčí oběma pólům emocí a vztahů – daří se zde přátelství a lásce stejně tak jako agresi a nenávisti.

Virtuální svět přináší (nejen) dospívajícím nové možnosti jak komunikovat, trávit volný čas a navazovat nové vztahy. Elektronické komunikační technologie přináší do běžného života stále něco nového. Vytváří se prostor, kde je možné sdílet informace s druhými. Sociální sítě se tak postupně stávají hlavním komunikačním prostředkem dospívajících. Pro některé bývá obtížné vyjádřit verbálně přesně své pocity, nespokojenost apod. Proto především v pubescenci výrazná mimika, gesta aj., na což jsou zejména dospělí dosti alergičtí. Nicméně sociální sítě transformují neverbální komunikaci do značek (emotikonů)²² a zároveň umožňují komunikační zkratkovitost, která adolescentům plně vyhovuje. V současné době se lidskými vztahy v prostředí internetu a sociálních sítí zabývá již mnoho lidí. Jedním z nich je i doktor John Suler (profesor psychologie), který se zabývá i otázkou, zda je možné považovat internetové vztahy jako reálné. Suler (2005)

---

²² Grafický symbol znázorňující výraz tváře.

rozlišuje dvě roviny vztahů – „face to face“, nebo také „interperson relationships“ a kyberprostorové vtahy, či jinak „cyberspace relationships“.

Práce s internetem umožňuje dospívajícím mimo jiné také zlepšení sociálních dovedností. Pokud tráví hodně času online konverzací, jejich sociální obratnost se vyvíjí a procvičuje. Vzhledem k tomu, že komunikují s lidmi různého věku a z různých sociálních a kulturních prostředí, dává jim to příležitost experimentovat se svou identitou (viz výše kapitola 4.2). Anonymita internetu dává lidem odvalu sdílet i to, co se v reálném světě bojí odhalit. Internet umožňuje (nejen) dospívajícím se dozvědět hodně o druhých, ale především sami o sobě. (Suler, 2005)

Teorie sociální blízkosti (Short a kol., 1976 in Šmahel, 2003) je založena na tom, že maximální sociální blízkost je při komunikaci tváří v tvář a různá komunikační média pak mají různou sociální blízkost. Při elektronické komunikaci je tato blízkost nižší a vede mimo jiné např. k odosobnění komunikace a nižší pozornosti účastníků. Na druhou stranu může být pro někoho maximální sociální blízkost právě tím handicapem pro navázání komunikace a naopak určitý odstup napomůže k pocitu sebejistoty a to následně může vést k větší sociální blízkosti a uvolněnější komunikaci. Vágnerová (2005) k tomuto uvádí, že elektronická komunikace uspokojuje potřebu kontaktu spíše v symbolické rovině. Významný tedy není ani tak obsah sdělení, jako frekvence. Počítač se v komunikaci pro adolescenty stává „partnerem“, který je neuvádí do rozpaků, ale naopak posiluje jejich komunikační sebejistotu.

Šmahel (2003) ve své knize dále uvádí, že při elektronické komunikaci je podstatně silnější vnímání sebe sama a slabší vnímání okolí než v běžném životě. Pokud tedy jedinec sedí v bezpečí domova sám u počítače, je více zaměřen sám na sebe a své pocity a méně dbá na to, jak ho vnímá a hodnotí okolí.

Suler (2005) popisuje šest hlavních faktorů, které se podle jeho názoru podílejí na tom, že internet je vnímán jako disinhibované prostředí²³ a zásadně tak ovlivňuje vytváření vztahů:

anonymita – pocit subjektivní anonymity, který ovlivňuje myšlení a chování,

neviditelnost – protějšek nevidí, jak vypadám a jak se tvářím a zároveň ani já nevidím jeho, je omezena neverbální komunikace,

asynchronicita komunikace – možnost promyslet si svou odpověď (reakci), odložit ji na později,

---

²³ Prostředí bez zábran (Šmahel, 2003).

solipsistické introjekce – o protějšku si vytvářím své fantazie a na základě toho se k němu tak chovám,

neutralizace statusu – postavení ve virtuálním světě nehraje nijak zásadní roli, **a další účinky samotné interakce.**

Prostředí bez zábrán tedy umožňuje sdílet i to, pro co v normální komunikaci není prostor, čas, příležitost nebo odvaha.

Jak již bylo výše uvedeno, adolescence je obdobím experimentování a hledání své identity. Podle Říčana (2004) vyžaduje experimentování s vlastní identitou v realitě nasazení celé bytosti, i s rizikem, že už to nejde vzít zpět. V tomto ohledu internet podstatně mění povahu tohoto experimentování. Šmahel (2003) ve své knize naopak předestírá otázku, zda vůbec něco jako identita na internetu existuje. Ve virtuálním světě se nenachází fyzický subjekt, ale pouze prezentace sebe sama – „virtuální prezentace“. Tato virtuální prezentace pak nemůže samozřejmě nic prožívat, ale můžeme do ní projektovat své tendence (ať již vědomé či nevědomé) a vystupovat jako opačné pohlaví, agresivní jedinec, či jedinec starší/mladší. Prostředí internetu tedy poskytuje možnosti experimentování se stavem moratoria. Neboť internet poskytuje možnosti, které by byly v reálném světě nemožné. Předstírat, že jsem někdo jiný, je pro dospívající a nejen pro ně, svým způsobem atraktivní.

K porovnání mezi vztahy v reálném prostředí a na sociálních sítích využil Suler (2005) tyto základní roviny, v nichž probíhá komunikace v reálném prostředí: zrak, sluch, čich a hmat.

Zrak je pro komunikaci důležitý z hlediska vnímání nonverbálních projevů a emocí z lidské tváře. Kritici internetové komunikace vidí neschopnost vnímat tyto projevy jako nevýhodu. Naopak, podle Sulera (2005), může být tato skutečnost výhodou, protože s chybějícím obrazem člověka mizí v komunikaci bariéry nebo předsudky založené na vzhledu, rasové příslušnosti, atraktivitě apod. Vnímáno ve spojení s teorií Šmahela (2003), je tato možnost zvolení si vlastní identity výhodou při experimentování s vlastní identitou.

V internetové komunikaci také chybí charakteristické znaky hlasové komunikace, které působí na **sluch**. Do textu není možné převést jemné nuance ve výšce, síle hlasu apod. Proto je možné se setkat s nepochopením a desinterpretací, protože osoba přijímající sdělení jej přijímá svým pohledem. Na druhou stranu, při následném řešení možného konfliktu, je třeba jít v internetové komunikaci více do hloubky, tedy oba účastníci diskuze musí odhalit určité vrstvy své osobnosti, a tím vlastně dochází k formování hlubšího vztahu. Tento předpoklad ovšem vyžaduje dostatečnou vyzrálost obou jedinců.

A samozřejmě také **čich a hmat** hrají svoji roli v lidské komunikaci. V tomto ohledu je kyberprostor jaksi plochý. Vzhledem k výše popsaným nevýhodám se může zdát, že internetové vztahy nemohou být dostatečně hluboké. Zakládají se pouze na psaném slově, postrádají jakýkoliv lidský aspekt – nelze zapojit všechny smysly a vnímat druhou osobu v kontextu nonverbální komunikace. Podle Sulera (2005) však nelze říct, že jsou face to face vztahy lepší než ty virtuální a naopak. Je potřeba ty kyberprostorové považovat za jakýsi doplněk těch reálných. Stejně uvažuje také Macek (2011), který upozorňuje, že virtuální svět je součástí toho reálného a nikoli jeho opozitem. Sociální život online a offline se navzájem prolínají a ovlivňují, online komunikace je nedílnou součástí našeho offline života a naopak, „*vztahy fyzického sociálního bytí se promítají do života na síti*“.
(Macek, 2011, s. 56)

5 Výzkumné šetření

Teoretická část práce shrnula poznatky o dané problematice, praktická část diplomové práce pak navazuje na uvedené informace. Výzkumy zaměřené na výskyt kyberšikany často uvádějí různé výsledky (Bauman, 2010, Hinduja & Patchin, 2012, Kowalski et al., 2008, Li, 2010, EU Kids Online I a II, Kwan, 2013, Schorb, 2012, Nebezpečí internetové komunikace III a IV). Je to dáno zejména typem měření, zvolenými otázkami a kategoriemi, ale i zemí, kde výzkumné šetření probíhalo. Jednotliví autoři výzkumů komponují do svých dotazníků otázky zahrnující rozdílné typy chování, které oni sami kvalifikují jako kyberšikanu. Je proto vždy nutné dostatečně se seznámit s původní studií zabývající se kyberšikanou, neboť bez bližších informací by pouhá interpretace a zobecnění výsledků studií byly nedostatečné.

Výzkumné šetření této práce bylo provedeno kvantitativní metodou ve věkové skupině 15-19 let se zaměřením na kyberšikanu na sociálních sítích.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda a jaké mají adolescenti zkušenosti s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí. K tomu byly stanoveny vedlejší cíle:

- zjistit, jaké sociální sítě adolescenti využívají a zároveň, zda výsledky budou korespondovat se sběrem dat ČSÚ, který uvádí, že více než polovina Čechů využívá více než jednu sociální síť (viz kapitola 3.1),
- zjistit, kolik času adolescenti na sociálních sítích tráví,
- zjistit, k čemu převážně sociální sítě využívají,
- zjistit, zda umí správně sami zformulovat definici kyberšikany,
- zjistit, jakou formu řešení kyberšikany (by) zvolili.

Na základě uvedených cílů byly formulovány hypotézy (viz dále), které umožňují zjistit statistické souvislosti a rozdíly vztahující se k cílům výzkumného šetření.

5.1 Metody výzkumného šetření a vyhodnocení

Výzkumné šetření bylo orientováno kvantitativně a jako výzkumná metoda byl zvolen dotazník. Dotazník byl distribuován v tištěné podobě jako zcela anonymní. Vzhledem k tématu práce je anonymita samozřejmostí. Jak zdůrazňuje Hendl (2016) otázka soukromí a další etické aspekty jsou v kvalitativním výzkumu všech společenskovědních oborů velmi důležité.

Dotazník (viz Příloha A) obsahuje vstupní oslovení a stručné vymezení účelu dotazníku, identifikační položku pohlaví a dále 10 otázek s možností výběru odpovědi, popř. dopsáním vlastní odpovědi v položce jiné (tzn. otázky dichotomické, polytomické i škálové (Chráska, 2007).

V rámci výzkumného šetření je použit jednak přístup dotazu na konkrétní způsoby kyberšikany, kde výběr navazuje na teoretickou část práce a pracuje s totožnými způsoby kyberšikany popsanými v kapitole 1 Kyberšikana, jednak přístup s konkrétní nabídkou otázky „*Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?*“, kde sice dotazník neposkytuje detailní vysvětlení pojmu kyberšikana a je možné ovlivnění validity výsledku, neboť respondent nemusí mít jasnou představu o tom, jaké způsoby, formy a projevy kyberšikana má. Na druhou stranu tento přístup umožňuje sumarizaci či kompilaci do podoby relativní četnosti, která vyjádří celkovou prevalenci²⁴ kyberšikany v cílové skupině výzkumného šetření. Zároveň je v dotazníku, jako jedna ze stěžejních otázek práce, otázka „*Co si představuješ pod pojmem kyberšikana?*“, která na základě níže popsaných kritérií (viz hypotéza - H2) jasně kvantifikuje odpovědi respondentů a tím ověřuje jejich znalost tohoto pojmu.

Výsledky výzkumného šetření byly zpracovány do tabulek v programu Microsoft Office - Excel 2010 a následně vyhodnoceny pomocí statistického softwaru IBM SPSS version 24.0. Tento program je určen pro analýzu dat – testování hypotéz, tabulkové přehledy, korelace apod.

5.2 Předvýzkum

Předvýzkum byl proveden během 8. - 9. 1. 2019 na střední odborné škole v Hradci Králové, respondenty, kteří reprezentují cílovou skupinu výzkumného šetření. Bylo rozdáno 10 dotazníků. Respondenti následně potvrdili, že všem otázkám rozumí a nabízené možnosti odpovědi jsou dostatečné, stejně tak čas potřebný k vyplnění dotazníku je adekvátní. (Skutil et al., 2011) K žádné následné úpravě dotazníku tedy nedošlo a všech deset dotazníků z předvýzkumu bylo zařazeno do výzkumného šetření.

5.3 Soubor výzkumného šetření

Dotazníkové šetření proběhlo během měsíce ledna 2019 na střední odborné škole v Hradci Králové. Zřizovatelem je Královéhradecký kraj a studium je bezplatné.

---

²⁴ prevalence = demografický ukazatel, poměr počtu všech existujících případů (Kraus, 2008).

Dále výzkumné šetření proběhlo na gymnáziu, jehož zřizovatelem je Pardubický kraj, studium je bezplatné a nabízí možnost studia jak ve čtyřleté, tak osmileté formě.

Třetí školou, na které proběhlo výzkumné šetření, byla střední škola s maturitními a učebními obory. Zde byly dotazníky rozdány ve třídách učebních oborů a také v maturitních. Zřizovatelem školy je Pardubický kraj. Na této škole se v době, kdy bylo požádáno o distribuci dotazníků, aktuálně řešil problém kyberšikany v prvních ročnících. Proto bylo požádáno o respektování probíhajícího řešení tohoto problému a do prvních ročníků dotazníky distribuovány nebyly. Naopak jako jediná ze škol, kde bylo prováděno výzkumné šetření, požádal její ředitel o zpětnou vazbu plynoucí z výsledků výzkumného šetření.

Bohužel ani jedna ze škol nedala písemný souhlas ke zveřejnění základních údajů, proto nejen konkrétní třídy a jednotliví respondenti, ale i samotné školy jsou anonymní.

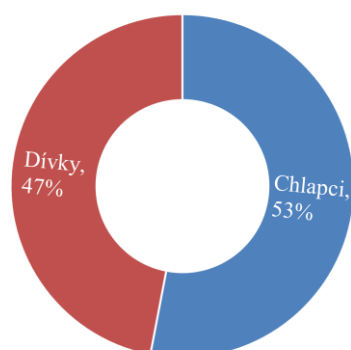
V rámci výzkumného šetření bylo rozdáno 248 dotazníků, plus deset dotazníků bylo využito z předvýzkumu. Z výše uvedených 258 dotazníků byla 100% návratnost. Celkem tedy bylo do výzkumného šetření zařazeno 258 dotazníků (viz tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Počet respondentů dle typu škol a pohlaví

	Učební obory		Střední školy		Gymnázium	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	26	22 %	74	60 %	22	18 %
Chlapci	27	20 %	83	61 %	26	19 %
Celkem	53	21 %	157	61 %	48	18 %

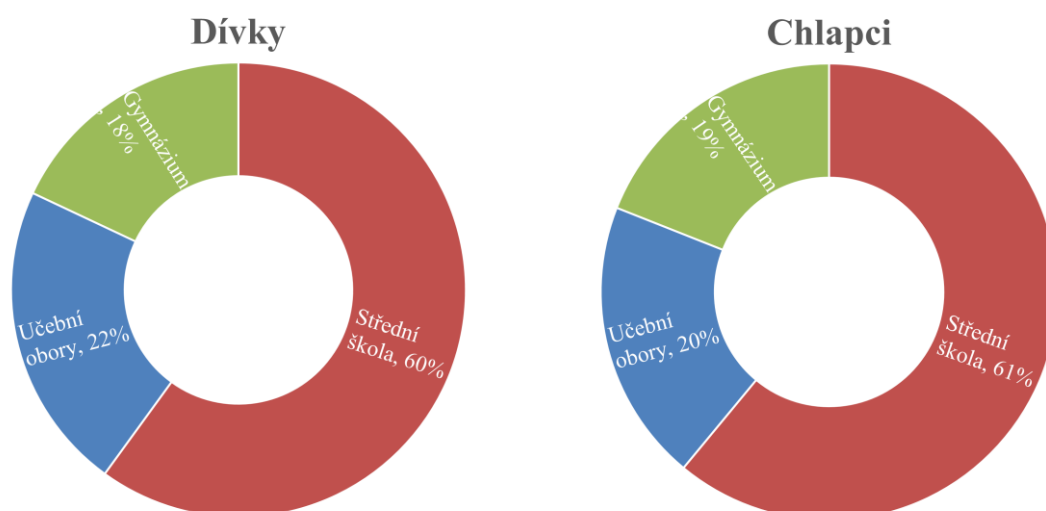
Nejpočetněji byla zastoupena skupina středoškoláků (celkově 61 %). Gymnazisty i studenty učebních oborů reprezentovaly vždy dvě třídy z výše uvedených škol, tedy 18 %, resp. 21 % z celkového počtu respondentů. Obě pohlaví byla zastoupena téměř rovnoměrně: 47 % dívek a 53 % chlapců (viz graf č. 1).

Graf č. 1: Respondenti podle pohlaví

Následné grafy číslo 2a a 2b přehledně znázorňují procentuální zastoupení jednotlivých typů škol podle pohlaví respondentů.

Graf č. 2a a 2b: Respondenti podle pohlaví a typu školy

Hypotézy

Pro účely výzkumného šetření byly na základě stanovených cílů diplomové práce stanoveny následující hypotézy:

H1 Existuje souvislost mezi časem stráveným na sociálních sítích a množstvím osobních informací, které respondenti sdílejí.

Čas strávený na sociálních sítích a on-line všeobecně je velmi diskutovaným problémem. Podle výzkumu České děti a Facebook 2015 je velká část uživatelů připojena prakticky nepřetržitě. Kopecký (2015) na základě zjištění i dalších vědců v rámci projektu

České děti a Facebook 2015 hovoří zároveň o skutečnosti, že děti a dospívající o sobě sdělují mnoho citlivých údajů a tím se mohou stát terčem kyberšikany. Tato hypotéza má tedy za cíl zjistit závislost mezi časem stráveným na sociálních sítích a množstvím informací, které o sobě uživatel sdílí. Jak již bylo uvedeno, množství a citlivost sdílených osobních údajů může mít následně vliv na kyberútok.

H2 Neexistuje souvislost mezi zdrojem informací o kyberšikaně a schopností vysvětlit tento pojem.

Na základě preventivních programů ve škole, na internetu, reklamních spotů apod. budou studenti dostatečně seznámeni s pojmem kyberšikana a vzhledem k věku respondentů, lze předpokládat schopnost formulovat definici vlastními slovy. Teoreticky je východiskem Belseyho (2008), definice kyberšikany jako: „*úmyslné, opakované a nepřátelské chování ze strany jednotlivce nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií (především internetu a mobilního telefonu)*“. Z výše uvedeného vyplývá, že prezentované definice by měly obsahovat:

- úmysl ublížit (*intention*),
- prvek online agrese, kdy se oběť cítí obtěžována či jinak nepříjemně (*online harassment*),
- prvek opakování kyberútoků (*repetition*),
- element nerovnováhy sil vůči oběti (*power imbalance*). (Vandebosh & Van Cleemput, 2008), (viz kapitola 1)

Druhou proměnnou v této hypotéze je zdroj informací o kyberšikaně. Uvedené zdroje informací vycházejí z kopretiny prevence (viz obrázek 1 s. 25), kterou sestavil MUDr. Nešpor (Nešpor, 1999) a z faktu, že prvotní informace by mělo dítě získat v rodině (rodiče), dále následuje škola (učitelé a vychovatelé) a v neposlední řadě vrstevníci (kamarádi).

H3 Neexistuje souvislost mezi pohlavím respondentů a tím, jaký způsob řešení kyberšikany zvolili.

Doporučení a návody pro řešení kyberšikany jsou vydávány v rámci Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže vydaného MŠMT. Ty jsou dále rozpracovány školou, metodikem prevence, školním psychologem apod. (MŠMT: Metodické dokumenty - příloha č. 7 – Kyberšikana, [online], 2017)

Dále je k dispozici metodický materiál pro pedagogické pracovníky vydaný Národním centrem bezpečnějšího internetu z roku 2012 – Kyberšikana ve školním prostředí. (Ncbi: Kyberšikana ve školním prostředí, [online], 2012)

V neposlední řadě jsou uváděna doporučení a postupy pro rodiče a samotné oběti kyberšikany (viz kapitola 2). Obecně je pak obětím doporučeno: ukončit komunikaci, blokovat útočníka, zamezit útočnickovi přístup ke svému účtu, svěřit se blízké osobě, oznámit útok, uchovat důkazy atd. (MŠMT: Metodické dokumenty (Doporučení a pokyny), [online], 2013). Na základě těchto dokumentů bylo v dotazníku formulováno 12 variant řešení kyberšikany a jako třináctá možnost volné dopovědi (viz Příloha A).

Podle Kopeckého (2015) k zablokování uživatele/ky přistoupilo 51 % dětí. V tomto výzkumu není uveden prokazatelný typický „dívčí“ způsob řešení nebo typický „chlapecký“. Obě pohlaví přistupují k řešení kyberšikany obdobně.

H4 Neexistuje souvislost mezi osobní zkušeností respondenta s kyberšikanou a postupu jejího řešení.

Stejně jako v předchozí hypotéze vychází způsoby řešení kyberšikany z výše uvedených dokumentů. Vzhledem k velké osvětě a preventivním programům budou dotazovaní postupovat podle podobných scénářů, ať již se stali oni sami nebo jejich příspěvky na sociálních sítích obětí kyberšikany či nikoli.

6 Výsledky výzkumného šetření

H1 Existuje souvislost mezi časem stráveným na sociálních sítích a množstvím osobních informací, které respondenti sdílejí.

K hypotéze se pojí otázky číslo 2, 3 a 4. Otázka číslo 2 obsahuje 5 položek. Při vyhodnocení byly odpovědi „méně než 1 hodinu denně“ a „méně (napiš kolik)“ sloučeny a vyhodnoceny společně. Především z důvodu, že odpověď „méně (napiš kolik)“ byla zastoupena pouze jedenkrát a bez doplnění času a odpověď „méně než 1 hodinu denně“ je hodnotou blízka (viz tabulka č. 3).

Tabulka č. 3: Kolik času strávíš na sociálních sítích?

	Méně než 1 hodinu denně		1-3 hodiny denně		Více než 3 hodiny denně		Průběžně celý den (celkem více než 5 hodin)	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	6	5 %	41	34 %	29	23 %	46	38 %
Chlapci	36	26 %	55	40 %	16	13 %	29	21 %
Celkem	42	16 %	96	37 %	45	18 %	75	29 %

U otázky číslo 3 byly jednotlivé odpovědi každého respondenta sečteny. Nejčastěji se opakující hodnotou, tedy mediánem, bylo 6 informací, které o sobě respondenti veřejně sdílí na sociálních sítích. Samozřejmostí je jméno a příjmení, fotografie obličeje a fotografie s kamarády (viz tabulka č. 4).

Tabulka č. 4: Počet osobních informací sdílených na sociálních sítích.²⁵

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Dívky	3	4	4	18	29	25	13	13	2	4	2	2	2	1
Chlapci	3	8	17	23	15	27	14	9	4	5	10	1	0	0

Jelikož ověřujeme závislost dvou ordinálních proměnných, použijeme k ověření hypotézy **Spearmanův korelační koeficient**, který vyšel $r = 0,21$. Korelační koeficient je hodnota od -1 po +1. Pokud je hodnota kladná (v našem případě), znamená to, že souvislost je pozitivní – čím více času stráví, tím více informací sdílí. Nulová hodnota znamená, že mezi proměnnými není žádná souvislost (např. že je úplně jedno, kolik času člověk na sociálních sítích stráví vzhledem k množství osobních informací). Pokud je

²⁵ Konkrétní osobní informace byly vyjmenovány v dotazníku v otázce číslo 3 a respondenti zaškrtnli vždy jednu nebo více variant. (viz Příloha A)

hodnota záporná, znamená to, že souvislost mezi proměnnými je negativní – tedy, čím více času člověk na sociálních sítích stráví, tím méně informací sdílí. Čím více se blíží hodnota 1 či -1, tím je souvislost silnější – 0,1 a víc je nízká korelace, 0,3 a víc je střední korelace, 0,5 a víc je vysoká korelace. (Chráška, 2016)

Vypočítaná **hodnota pravděpodobnosti $p = 0,001$** je nižší než 0,05 - mezi proměnnými je statisticky významná souvislost, a proto **H1 přijímám**. Množství informací, které o sobě respondenti veřejně sdílejí na sociálních sítích je závislé na času, který na sociálních sítích stráví, tzn. čím více času na sociálních sítích respondenti stráví, tím více informací o sobě uvádějí. Vzhledem k povaze a charakteru informací může následně docházet k jejich zneužití. Tuto hypotézu doplňuje otázka č. 4 „*K jakému účelu nejvíce využíváš sociální sítě?*“ (viz tabulka č. 5).

Tabulka č. 5: K jakému účelu nejvíce využíváš sociální sítě?

	Jako způsob komunikace		Jako zdroj informací všeobecně		Jako zdroj informací o kamarádech a známých		Pro zábavu a volnočasovou aktivitu (hry)	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	103	85 %	12	10 %	4	3 %	3	2 %
Chlapci	120	88 %	8	6 %	8	6 %	0	0 %
Celkem	223	86 %	20	8 %	12	5 %	3	1 %

Čas strávený na sociálních sítích respondenti nejčastěji využívají ke komunikaci, jak je patrné z výše uvedené tabulky. Při této komunikaci dochází ke vzájemnému sdílení informací, fotografií a videí osobního charakteru.

H2 Neexistuje souvislost mezi zdrojem informací o kyberšikaně a schopností vysvětlit tento pojem.

K hypotéze se pojí otázky číslo 5, 6 a 7. Jelikož se zde jedná o závislost dvou kategoriálních proměnných, byl použit pro ověření hypotézy Pearsonův chí-kvadrát test nezávislosti. Z důvodu velmi nízkých četností variant „*O kyberšikaně jsem se nejvíce dozvěděl:*“ „*na střední škole od kamarádů*“ a „*na střední škole od rodičů*“ byly tyto varianty odstraněny, neboť nesplňovaly minimální očekávanou četnost větší než 5 (viz tabulka č. 6). Následně došlo k redukci hodnot, z nichž byl vypočítán Pearsonův chí-kvadrát test (viz tabulka č. 7).

Před výpočtem Pearsonova chí-kvadrát testu se vždy musí ověřit následující:

• Jednotlivé hodnoty z kontingenční tabulky jsou nezávislé, tzn. každá hodnota výběrového souboru je zahrnuta pouze v jedné buňce kontingenční tabulky.

• Minimálně 80 % buněk kontingenční tabulky splňuje očekávanou četnost větší než 5 a 100 % buněk splňuje očekávanou četnost větší než 2. Tento předpoklad souvisí s asymptotickými vlastnostmi statistiky. (Chráška, 2016)

Tabulka č. 6: Souvislost mezi zdrojem informací o kyberšikaně a schopností vysvětlit tento pojem - před redukcí

Správná definice kyberšikan	O kyberšikaně jsem se nejvíc dozvěděl:					
	Na ZŠ od rodičů	Na ZŠ od učitelů (vychovatelů)	Na ZŠ od kamarádů	Na SŠ od rodičů	na SŠ od učitelů (vychovatelů)	Na SŠ od kamarádů
Ne	4	54	9	4	5	3
Ano	6	147	13	4	5	4

Tabulka č. 7: Souvislost mezi zdrojem informací o kyberšikaně a schopností vysvětlit tento pojem - po redukcí

Správná definice kyberšikan	O kyberšikaně jsem se nejvíc dozvěděl:			
	Na ZŠ od rodičů	Na ZŠ od učitelů (vychovatelů)	Na ZŠ od kamarádů	Na SŠ od učitelů (vychovatelů)
Ne	4	54	9	5
Ano	6	147	13	5

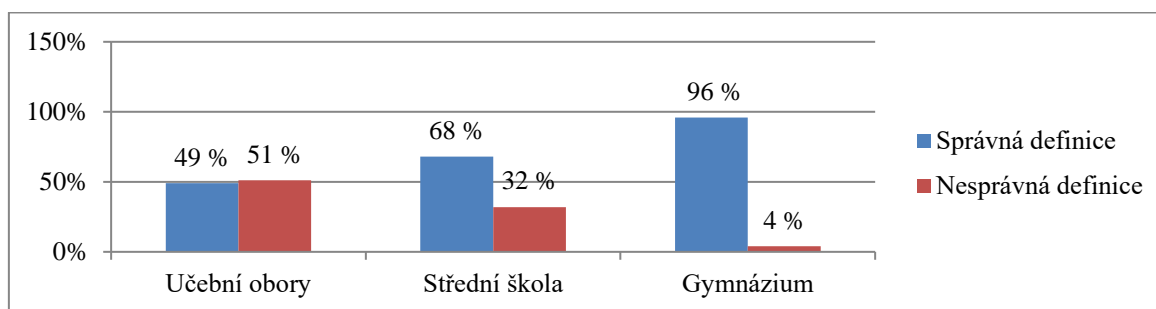
Pojem kyberšikana umělo správně vysvětlit 179 (69 %) respondentů (viz tabulka č. 8), naopak 79 (31 %) tento pojem popsalo chybně nebo nebyli schopni definovat pojem kyberšikana vůbec. Při špatně formulované definici nejčastěji chyběl prvek opakování útoku. Jako správně formulovaný pojem lze brát například: „*Úmyslné a dlouhodobé útočení a ponižování přes sociální sítě a internet.*“ nebo „*Opakované zesměšňování a provokování na ICT s úmyslem ublížit.*“

Tabulka č. 8: Definice kyberšikan dle pohlaví

	Správná definice		Nesprávná definice	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	91	51 %	31	39 %
Chlapci	88	49 %	48	61 %
Celkem	179	69 %	79	31 %

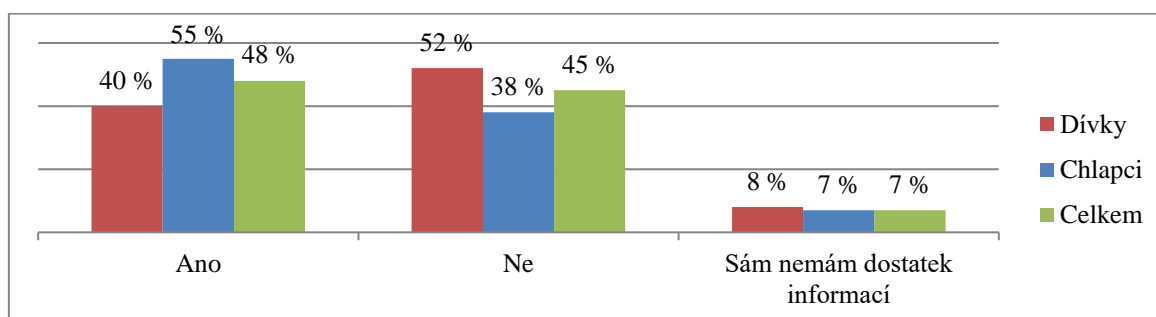
Jednoznačně nejlépe zvládli správně formulovat definici kyberšikany studenti gymnázia. Také středoškolští studenti uměli popsat problém kyberšikany, u respondentů z učebních oborů byla schopnost formulace kyberšikany 49 % (viz graf č. 3). Ve všech třech typech škol absolvují během studia studenti výuku v předmětu informatika (práce na PC, základy informatiky, výpočetní technika apod.)

Graf č. 3: Definice kyberšikany dle druhu škol

Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že nejvíce informací o kyberšikaně získali respondenti na základní škole od učitelů (vychovatelů) (viz tabulka č. 6). Z další otázky, která se vztahuje k této hypotéze, je zřejmé, že 52 % dívek a 38 % chlapců se domnívá, že jejich vrstevníci nejsou dostatečně informováni o kyberšikaně. V celkovém součtu to pak činí 45 % těch, kteří se domnívají, že jejich vrstevníci nejsou dostatečně informováni o problému kyberšikany (viz graf č. 4), byť 69 % respondentů umělo správně definovat pojem kyberšikana.

Graf č. 4: Domníváš se, že jsou o kyberšikaně dostatečně informováni všichni tvoji vrstevníci?

Při statistickém výpočtu hodnoty Pearsonova chí-kvadrát testu k této hypotéze bylo χ^2 4,585. Hladina významnosti byla stanovena 0,05. Pravděpodobnost $p = 0,205$. Pokud je χ^2 test $p > 0,05$ – mezi proměnnými není statisticky významná souvislost, proto **H2 přijímám**.

Interpretace Pearsonova chí-kvadrát testu je možná také porovnáním vypočítané hodnoty χ^2 s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného testového kritéria. V tomto případě $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$ a vypočítaná hodnota $\chi^2 4,585$ je menší než kritická hodnota, a proto neexistuje statisticky významná souvislost. Ostatní hypotézy diplomové práce budou posuzovány první variantou statistického zpracování Pearsonova chí-kvadrát testu s využitím p hodnoty.

Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že schopnost správně definovat pojem kyberšikana (ne)umí respondenti nezávisle na tom, kdy a od koho získali informace o tomto fenoménu.

H3 Neexistuje souvislost mezi pohlavím respondentů a tím, jaký způsob řešení kyberšikany zvolili.

K této hypotéze se pojí otázky číslo 9, 9a a 9b. Do hodnocení této hypotézy byli zařazeni pouze ti respondenti, kteří kladně odpověděli na otázku č. 9 „*Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?*“ Z výzkumného šetření vyplývá, že celkem 76 respondentů se stalo terčem kyberšikany. Dívky uvedly zkušenost s kyberšikanou ve 42 (35 %) a chlapci ve 34 (25 %) případech (viz tabulka č. 9).

Tabulka č. 9: Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?

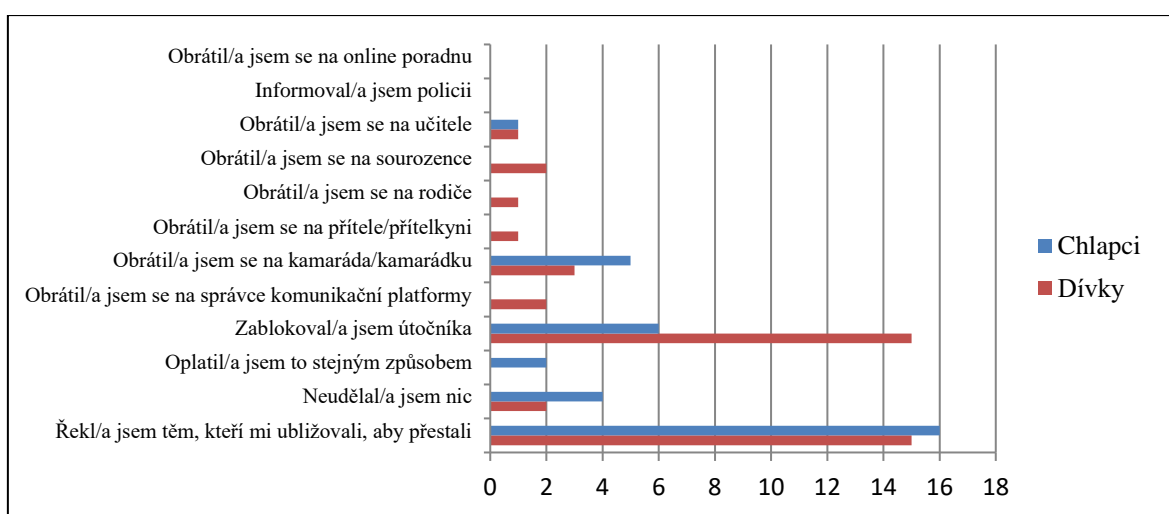
	Ano	
	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	42	35 %
Chlapci	34	25 %
Celkem	76	29 %

U hypotézy č. 3 se jedná o závislost dvou kategoriálních proměnných, proto byl opět použit pro ověření hypotézy Pearsonův chí-kvadrát test nezávislosti. Pro výpočet Pearsonova chí-kvadrát testu byla v případě více zvolených variant započtena vždy pouze první varianta odpovědi. Jelikož měly buňky v kontingenčních tabulkách příliš nízké hodnoty, bylo nutno proměnnou „*způsob řešení kyberšikany*“ upravit tak, že byly ponechány pouze odpovědi „*řekl/a jsem těm, kteří mi ubližovali, aby přestali*“, „*zablokoval/a jsem útočnicka*“ a „*obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku*“. Odpověď „*obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku*“ byla sloučena s odpovědí „*obrátil/a jsem se na přítele/přítelkyni*“, „*obrátil/a jsem se na rodiče*“ a „*obrátil/a jsem se na sourozence*“ kvůli významové blízkosti.

Jelikož četnosti odpovědí „neudělal/a jsem nic“, „oplatil/a jsem to stejným způsobem“, „obrátil/a jsem se na správce komunikační platformy“ a „obrátil/a jsem se na učitele“ byly velmi nízké (nebyla splněna základní podmínka pro statistický výpočet – četnost větší než 5), došlo k jejich odstranění, a nebyly proto zahrnuty pro výpočet Pearsonova chí-kvadrát testu.

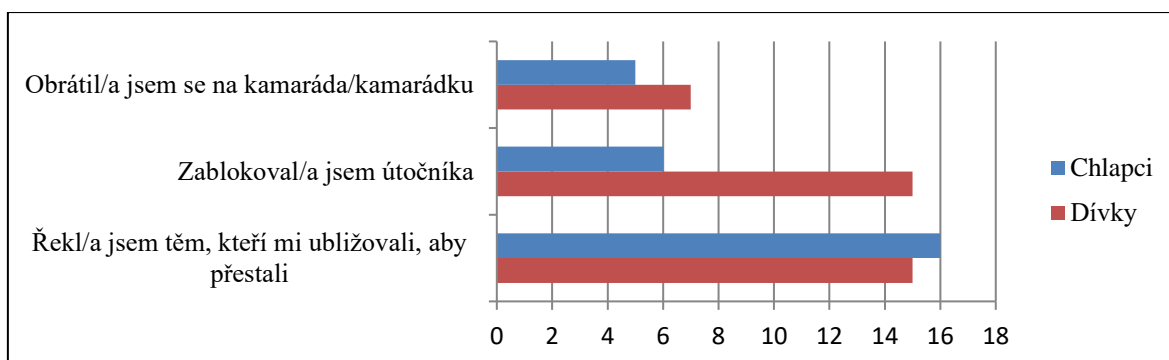
Respondenti, kteří byli terčem kyberšikany nezvolili možnosti odpovědi „informoval/a jsem policii“ a „obrátil/a jsem se na online poradnu“ ani v jednom případě. (viz graf č. 5)

Graf č. 5: Způsob řešení kyberšikany podle pohlaví – před redukcí

Vzhledem k výše uvedenému sloučení významově blízkých odpovědí a odstranění statisticky nedostačujících odpovědí, byla pro výpočet Pearsonova chí-kvadrátu testu provedena následující redukce (viz graf č. 6 a tabulka č. 10).

Graf č. 6: Způsob řešení kyberšikany podle pohlaví – po redukcí

Z níže uvedené tabulky č. 10 byla hodnota Pearsonova chí-kvadrát testu k této hypotéze vypočítána χ^2 2,727. Hladina významnosti byla stanovena 0,05. Pravděpodobnost $p = 0,256$.

Tabulka č. 10: Způsob řešení kyberšikany podle pohlaví – po redukcii

	Řekl/a jsem těm, kteří mi ubližovali, aby přestali	Zablokoval/a jsem útočnicka	Obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku	Celkem
Dívky	15	15	7	37
Chlapci	16	6	5	27
Celkem	31	21	12	64

Vzhledem k tomu, že χ^2 test $p > 0,05$, mezi proměnnými není statisticky významná souvislost, proto **H3 přijímám**.

Respondenti obou pohlaví, kteří se setkali s kyberšikanou, zvolili podobné způsoby jejího řešení. Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že není statisticky významný rozdíl mezi způsobem řešení kyberšikany dívek a chlapců.

H4 Neexistuje souvislost mezi osobní zkušeností respondenta s kyberšikanou a postupem jejího řešení.

K této hypotéze se pojí otázky číslo 9, 9a a 9b. U hypotézy č. 4 se opět jedná o závislost dvou kategoriálních proměnných, a proto byl použit pro ověření hypotézy Pearsonův chí-kvadrát test nezávislosti.

První proměnnou v této hypotéze byla zkušenost s kyberšikanou. Z celkového počtu 258 respondentů jich 76 (29,4 %) uvedlo, že byli oni sami nebo jejich příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany. Oproti tomu 182 (70,6 %) respondentů zaškrtnulo možnost NE, tzn., že se oni sami ani jejich příspěvky na sociálních sítích nestali terčem kyberšikany (viz tabulka č. 11).

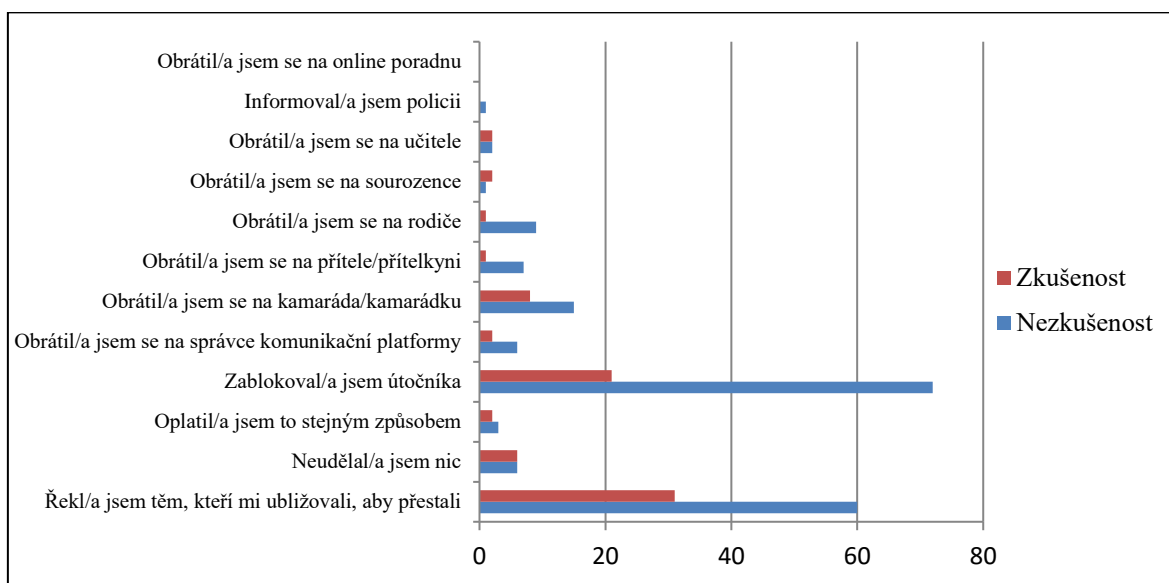
Tabulka č. 11: Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?

	Ano		Ne	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	42	35 %	80	65 %
Chlapci	34	25 %	102	75 %
Celkem	76	29 %	182	71 %

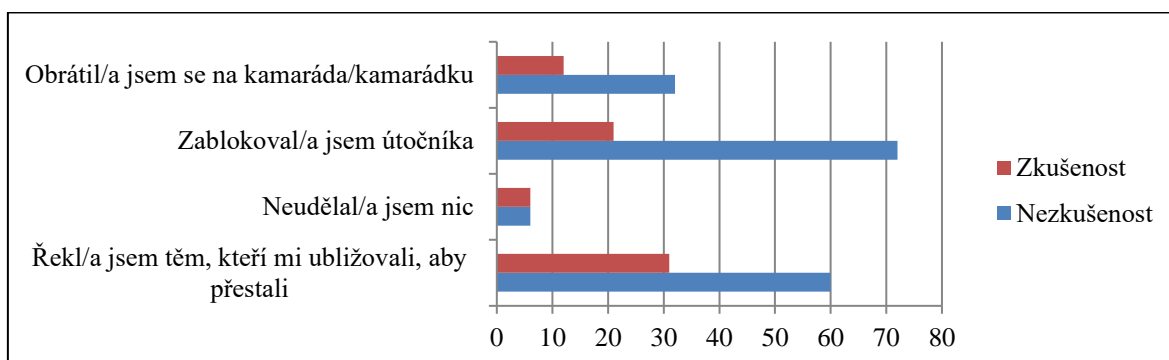
Druhou proměnnou této hypotézy byl způsob řešení kyberšikany. Pro výpočet Pearsonova chí-kvadrát testu byla v případě více zvolených variant způsobu řešení kyberšikany opět započtena vždy pouze první varianta odpovědi. Jelikož měly buňky v kontingenčních tabulkách příliš nízké hodnoty, bylo opět nutno proměnnou „*způsob řešení kyberšikany*“ upravit tak, že byly ponechány pouze odpovědi „*řekl/a jsem těm, kteří mi ubližovali, aby přestali*“, „*neudělal/a bych nic*“, „*zablokoval/a jsem útočníka*“ a „*obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku*“. Odpověď „*obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku*“ byla opět sloučena s odpovědí „*obrátil/a jsem se na přítele/přítelkyni*“, „*obrátil/a jsem se na rodiče*“ a „*obrátil/a jsem se na sourozence*“ kvůli významové blízkosti.

Odpovědi „*oplatil/a jsem to stejným způsobem*“, „*obrátil/a jsem se na správce komunikační platformy*“ a „*informoval/a jsem policii*“ byly vyřazeny z důvodu velmi nízkých četností. Stejně tak možnost odpovědi „*obrátil/a jsem se na online poradnu*“, kterou nezvolil ani jeden z respondentů, byla vyřazena.

Graf č. 7: Způsob řešení kyberšikany – před redukcí

Graf č. 8: Způsob řešení kyberšikany – po redukcí

K výpočtu Pearsonova chí-kvadrát testu byla sestavena následující kontingenční tabulka, která obsahovala všechna relevantní data vhodná pro statistické zpracování.

Tabulka č. 12: Způsob řešení kyberšikany – po redukcí

	Řekl/a jsem těm, kteří mi ubližovali, aby přestali	Neudělal/a jsem nic	Zablokoval/a jsem útočnicka	Obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku	Celkem
Nezkušenost	60	6	72	32	170
Zkušenost	31	6	21	12	70
Celkem	91	12	93	44	240

Z této tabulky byla hodnota Pearsonova chí-kvadrát testu k této hypotéze vypočítána χ^2 5,607. Hladina významnosti byla stanovena 0,05. Pravděpodobnost $p = 0,132$. I v této

hypotéze je χ^2 test $p > 0,05$, mezi proměnnými tedy není statisticky významná souvislost, proto **H4 přijímám**. Způsob řešení kyberšikany není závislý na tom, zda respondenti nebo jejich příspěvky na sociálních sítích byli někdy terčem kyberšikany.

6.1 Shrnutí a diskuse

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda a jaké mají adolescenti zkušenosti s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí. To se podařilo na základě analýzy dotazníkového šetření zjistit. Jak již bylo výše uvedeno, výzkumy prováděné na kyberšikanu mají často velmi odlišné výsledky. V této práci potvrdilo zkušenost s kyberšikanou 76 jedinců, což ve výzkumném šetření činí téměř 30 %. Zajímavým zjištěním je, že více než polovina z respondentů, kteří měli zkušenost s kyberšikanou, byly dívky (55 % oproti 45 % chlapců).

Pro srovnání, podle výsledků Nebezpečí internetové komunikace IV (Szotkowski et al., 2013) se kyberšikana na internetu týkala v roce 2012 asi 34 % dětí, prováděné prostřednictvím opakovaného slovního urážení, ponižování a ztrapňování, téměř 17 % respondentů se setkala s vyhrožováním a takřka 7 % se stalo obětí vydírání. Ve svém dalším výzkumu z roku 2013 pak Szotkowski společně s Kopeckým uvádí dokonce 50,62 %. O dva roky později pak výzkum České děti a Facebook 2015 potvrzuje formy kyberšikany, zejména sdílení ponižujících materiálů u 30 % nebo verbální útoky u 21 % respondentů. (Kopecký, 2015).

Schorb (2012) pak uvádí, že téměř každý/á čtvrtý/á dotazovaný/á se na sociální síti setkal/a s psychickým šikanováním. Každý/á šestý/á pak připouští, že na sociální síti udělal/a něco, čeho zpětně litoval/a.

Britský výzkum Ditch the Label (2013) zjistil, že nejčastěji dochází k šikaně prostřednictvím sociální sítě Facebook (54 %), dále tento výzkum zmiňuje sociální sítě Ask.FM a Twitter. (Kopecký et al., 2015)

Výzkum v asijském prostředí soustředěný na tuto problematiku (Kwan et al., 2013) odhalil 56 % případů kyberšikany na Facebooku u respondentů a respondentek ve věku 13 až 17 let.

Ať již je výsledek jakýkoli, kyberšikana existuje a ubližuje. I v případě jediného výskytu kyberšikany ze sta dotazovaných je potřeba ji řešit - oběti pomoci a agresora potrestat. Proto není důležité kvantum obětí, ale zda je společnost, zákony a především nejbližší okolí schopno adekvátně reagovat. Co se týče zákonů a represe vůči agresorovi je

legislativa v ČR v současné době nastavena příznivěji než k oběti, neboť jakákoli pochybnost je ve prospěch pachatele. Pokud tedy oběť nemá prokazatelné důkazy, je velmi složité dokazování především *nebezpečné pronásledování* § 354 zák. č. 40/2009, bývá v závěru jen tvrzení proti tvrzení. Zde je namístě neustále připomínat, že je potřeba chránit svůj profil na sociálních sítích a řádně si rozmyslet, které informace o sobě sdílím. Pokud dojde k obtěžování, je nutné přistoupit ke všem známým opatřením (blokovat agresora, změnit hesla, ignorovat pokusy o kontakt atd.), dále uchovat veškerou komunikaci pro případné další kroky v trestním řízení. I když se jedná o nepříjemné zprávy, které by člověk nejradyji ihned vymazal, popř. si zajistit svědky, kteří zprávy viděli (četli). Naopak v případě *nebezpečného vyhrožování* § 353 zák. č. 40/2009 stačí pouze jediná zpráva a pokud oběť subjektivně pociťuje obavu o své zdraví nebo o život, je to důvod k zahájení úkonů pro trestní stíhání.

Dále by měli mít adolescenti povědomí především o tom, že i oni sami se mohou dopustit závažného trestného činu, a to konkrétně týkající držení a šíření dětské pornografie a zneužití dítěte k výrobě pornografie. Jde o paradox, který si mnozí z nich ani uvědomují a to, že sice od 15 let mohou mít pohlavní styk, ale pro výše uvedené skutky je považováno do 18 let za dítě. To v praxi znamená, že pokud adolescenti, kteří tvoří pár a mají pohlavní styk – je vše v pořádku, pokud si však navzájem zasílají intimní fotografie, videa a popř. je následně sdílí na sociálních sítích – dopouští se trestného činu. Kyberšikana tedy mnohdy vzejde i z nevinných pohnutek a úmyslů, ale jak již bylo výše uvedeno – existuje a ubližuje. Je tedy potřeba snažit se ji předejít, zamezit a chránit se před ní.

Dílčím cílem diplomové práce pak bylo zjistit, jaké sociální sítě adolescenti využívají a zároveň, zda výsledky budou korespondovat se sběrem dat ČSÚ. Tento cíl se podařilo také splnit a potvrdit, že dotazovaní adolescenti využívají některou ze sociálních sítí ve 100 %. Minimálně čtvrtina z nich má pak svůj profil na 2 resp. 3 sociálních sítích a 15 % respondentů uvedlo dokonce 5 sociálních sítí, které využívají. Všichni respondenti, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, měli svůj účet na Facebooku (viz Příloha B – tabulka č. 13). Tento poznatek koresponduje se sběrem dat ČSÚ z roku 2018. (Český statistický úřad: Více než polovina Čechů používá sociální sítě, [online], 2018)

Čas strávený na sociálních sítích byl pak jednou z proměnných při vyhodnocení hypotézy číslo 1. Výzkumy AMI Digital Index spolu s agenturou STEM/MARK potvrzují, že čas strávený na sociálních sítích roste. Průměrný čas strávený denně na sociálních sítích

byl v roce 2018 téměř dvě a půl hodiny²⁶. (AMIdigital: AMI digital index: osm z deseti uživatelů internetu je na sociálních sítích denně) To přesně koresponduje s výsledky výzkumného šetření diplomové práce, kdy nejvíce respondentů uvedlo variantu „1 – 3 hodiny“. Trávit čas na sociálních sítích je tedy dnes naprostým standardem. Do popředí tedy nevstupuje množství času, který na sociálních sítích adolescenti tráví, ale jeho smysluplnost. Důležitějším ukazatelem se tak stává ne čas, ale určitá „závislost“ na sociálních sítích. Mnoho lidí tráví na internetu a sociálních sítích hodně času, ale přesto u nich není možné mluvit o závislosti. O závislost se začne jednat v momentě, kdy čas strávený na sociálních sítích začne zasahovat do reálného života. Cílem práce nebylo zjišťování závislosti na sociálních sítích – nicméně čas na sociálních sítích se ukázal jako statisticky významný v souvislosti s množstvím osobních informací, které dotazovaní sdílí na sociálních sítích. Čím více času na sociálních sítích stráví, tím více osobních informací o sobě sdílí. A čím více osobních informací sdílí, tím je větší pravděpodobnost jejich zneužití (Kopecký, 2015).

Livingstone (2008), jež se soustředila na děti od 13 do 16 let, v otázkách zabezpečení a soukromí uvádí, že její dotazovaní měli většinou soukromé profily a informace sdíleli maximálně s několika stovkami lidí. Podstatné intimní informace jako věk nebo bydliště nezveřejňovali nebo je měli skryté. Zásadní je, že respondenti chtěli sami rozhodnout, co o sobě prozradí. Také Livingstone uvádí, že pokud uveřejní osobní informace všem, jde o riziko. Tento fakt je nutné znovu a znovu opakovat při diskuzích o kyberšikaně a internetové gramotnosti všeobecně.

Na čas strávený na sociálních sítích přímo navazuje další z dílčích cílů práce, a to zjistit, k čemu převážně adolescenti zařazení do výzkumného šetření sociální sítě využívají. Již výše uváděný výzkum AMI Digital Index a agentury STEM/MARK popisuje význam sociálních sítí jako zdroje informací, ale především jako důležitý nástroj kontaktu s přáteli (89 % uživatelů). Sociální sítě jsou pak i důležitým zdrojem zábavy pro 85 % uživatelů podle výše uvedeného výzkumu. Diplomová práce potvrdila, že nejvíce respondenti využívají sociální sítě právě jako způsob komunikace (86 %), naopak nejméně je využívali pro zábavu (pouze 1 %), (viz Příloha B - tabulka č. 14).

Čas strávený na sociálních sítích a jeho využití je velmi diskutovaným tématem. Při pohledu do historie však narazíme na fakt, že dříve se lidé scházeli – ženy společně draly perli a přitom hovořily, vyprávěly a „sdílely“, muži při společné práci na poli nebo poté při

---

²⁶ Přesně 149 minut. Sběr dat pro AMI Digital provedla agentura STEM/MARK. Průzkum proběhl formou online dotazníku – N = 511 osob ve věku 15-59 let. Výzkum srovnával údaje na začátku dubna 2017 a 2018.

různých příležitostech (hody, slavnosti apod.) byli také v neustálém spojení s ostatními. Pak následovala doba, kdy rodiče vyčítali svým dětem příliš mnoho času stráveného s knihou pod peřinou a věty typu: „Nečti tolik, zkazíš si oči!“ se ozývaly za mnoha dveřmi. Další doba přinesla televizi a opět mnoho rodičů těžko snášelo čas, který dospívající věnovali sledování televize, poslechu walkamana apod. V dnešní době se tedy od individuálního čtení, poslechu hudby či sledování televize opět vracíme ke „sdílení“. Jen probíhá jinou formou než před sto lety. V minulosti se uskutečnilo mnoho výzkumů na zjišťování škodlivosti sledování televize, nošení sluchátek na/v uších, zjišťování příčin očních vad apod. Dnes tedy probíhají výzkumy na téma škodlivosti internetu, sociálních sítí a on-line životě vůbec. Je však odborně dokázáno, že generace, která četla dlouhé hodiny pod peřinou, celé dny sledovala televizi nebo noci probděla při poslechu hudby, je špatná?

Dalším z dílčích cílů diplomové práce bylo zjistit, zda umí respondent správně sami zformulovat definici kyberšikany. Většina výzkumů se v tomto ohledu zaměřuje především na otázky typu: „Víš, co je kyberšikana?“ a nabízí odpověď ANO x NE. V takových případech je možné ovlivnění validity výsledku, neboť respondent nemá jasně vymezený pojem kyberšikana a pouze se subjektivně domnívá, že tento pojem zná.

Kopecký proto ve svých výzkumech prováděných Centrem prevence rizikové virtuální komunikace při Univerzitě Palackého v Olomouci specifikuje jednotlivé formy kyberšikany a respondenti mají možnost zvolit z nabízených forem ty, jejichž byli obětí. Tento přístup umožňuje sumarizaci či kompilaci do podoby relativní četnosti, které vyjádří celkovou prevalenci kyberšikany v cílové skupině výzkumného šetření a přesně zjistí, které formy kyberšikany a v jakém počtu se mezi respondenty vyskytují, avšak nezjišťuje fakt, zda respondenti rozumí pojmu kyberšikana.

Jak potvrdila diplomová práce, 69 % respondentů umělo tuto definici zformulovat správně. Do praxe z toho tedy vyplývá, že při realizaci preventivních programů určených pro tuto věkovou skupinu již není třeba se soustředit na vysvětlování pojmu kyberšikany, ale zaměřit se na jiné, konkrétnější problémy vztahující se k dané cílové skupině. Především pak např. trestní zodpovědnost.

Posledním z dílčích cílů práce bylo zjistit, jakou formu řešení kyberšikany (by) zvolili respondenti, kteří se zúčastnili výzkumného šetření. Tento cíl byl zároveň proměnnou v hypotéze číslo 3 a 4. Vzhledem k tomu, že ve většině případů byl pachatel známý (viz Příloha B - tabulka č. 15) zvolilo 91 respondentů (35 %), jako způsob řešení „*řekl/a jsem těm, kteří mi ubližovali, aby přestali*“. Zjištění, že je ve většině případů

pachatel známý, koresponduje se zjištěním, že nejvíce času tráví respondenti na sociálních sítích při komunikaci s přáteli. Během této komunikace o sobě sdělují mnoho informací, jak potvrdilo výzkumné šetření, i mnoho osobních informací, fotek a videí. Jsou to tedy především kamarádi, spolužáci a vrstevníci, kteří mají o dotyčném hodně informací a mohou je zneužít. Přibližně stejný počet respondentů pak využil, nebo by (v případě, že by se oni sami nebo jejich příspěvky na sociálních sítích stali terčem kyberšikany) využil možnosti „*zablokoval/a jsem útočnicka*“ a to konkrétně v 93 (36 %) případech.

Závěr

Problematice kyberšikany je věnována velká pozornost a je k ní dostatek dostupných záznamů, dokumentů a výsledků různých výzkumů, ať již v prostředí ČR nebo mezinárodním. Teoretická část diplomové práce je koncipována do vzájemně provázané struktury, která obsahuje čtyři kapitoly, ve kterých vysvětluje pojem kyberšikana, dále popisuje její specifika a současnou legislativu. V souvislosti s empirickým záměrem práce jsou další kapitoly zaměřeny na sociální sítě a adolescenci. Práce se snaží na základě aktuálních a dostupných poznatků přispět kvalitními informacemi o kyberšikaně, jejímu předcházení i následným postupům při jejím řešení. Stejně tak přiblížit problematiku dospívajících konkrétně adolescentů a jejich zkušenosti s kyberšinou na sociálních sítích.

Empirická část diplomové práce byla realizace výzkumného šetření na středních školách Královéhradeckého a Pardubického kraje zaměřeného na zkušenosti studentů s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí. Kromě kvantitativního zaměření na výskyt kyberšikany je práce zaměřena také na způsoby jejího řešení a analýzu správné formulace definice kyberšikany.

Kyberšikana vzniká z řady motivů, ať již jde o pomstu, upevnění vlastní sociální role, nebo také jen jako nepovedený vtíp, který se vymkl kontrole a stal se vážným útokem. Nelze ji v žádném případě ignorovat a bohužel v některých případech jí nelze ani předcházet.

Proto je, stejně jako u jiných (společenských) problémů, na prvním místě prevence. Diplomová práce popisuje mnoho způsobů a možností prevence k tomuto fenoménu. Tak jako v jiných případech i v případě kyberšikany je vhodné vycházet z Nešporovy kopretiny prevence. Rodina, vrstevníci, škola, zájmové kroužky a státní instituce v dnešní době mají dostatek povědomí, zkušeností a hlavně možností, jak preventivně působit, popř. pomoci. Výsledky výzkumného šetření diplomové práce umožňují zamyslet se nad realizací preventivních programů kyberšikany určené pro adolescenty. Do praxe přenositelný poznatek je především fakt, že respondenti byli schopni správně formulovat pojem kyberšikana. V rámci preventivních programů není tedy nutné klást důraz na vysvětlení tohoto pojmu a neustálé srovnávání s klasickou šikanou nebo rozlišování toho, co lze považovat za kyberšikanu a co je pouze kyberútok apod. Tato specifika jsou samozřejmě také důležitá, ale až v momentě, kdy se řeší konkrétní postih konkrétního činu.

Neméně důležitým cílem diplomové práce bylo zjištění, že respondenti sdílí mnoho osobních informací, které lze dříve či později zneužít. Je nutné neustále připomínat (i v této

věkové skupině), že na internetu a sociálních sítích se „nic neutají“. Vše, co tam jednou vstoupí, se může stát během jednoho kliknutí veřejně sdílenou informací. Stejně tak domnělý vtíp (vtipné video, dehonestující báseň apod.) může skončit vážnými psychickými problémy oběti a trestnými následky pro původce díla. V této věkové skupině je nutné také zdůraznit možné právní následky jejich chování. Zdůrazňovat, že heslo, které užívají, se má skládat z osmi znaků a má obsahovat nejen čísla, ale i jiné znaky, je jistě také důležité, ale to již někdy slyšeli. Naopak seznámit je s faktem, že za dítě je dle zák. č. 40/2009 Zákona trestního zákoníku považován každý jedinec do věku 18 let je ještě důležitější. Takže pokud si jen řekne o intimní fotku své 17 leté přítelkyně, už je to možné klasifikovat jako zneužití dítěte k výrobě pornografie ve stádiu pokusu atd.

Také téma sociálních sítí je velmi aktuální a, dalo by se říci, stále se měnící živou kulturou. Diplomová práce popisuje jejich funkce a také stručně jejich výhody a nevýhody. Dále vymezuje vybrané sociální sítě, které byly následně uvedeny v empirické části práce v dotazníku. Výzkumné šetření pak prokázalo stálost fenoménu jménem Facebook a naznačilo možný budoucí rozmach sociální sítě Tik Tok, která byla mezi respondenty uváděna, přestože nebyla přímo vyjmenována v dotazníku. Jedním z dílčích cílů, které diplomová práce splnila, bylo zjištění, že mnozí respondenti využívají více než pouze jednu sociální síť, a to především ke komunikaci s přáteli.

Komunikace s přáteli a vzájemné sdílení je součástí upevňování vlastní role a pozice ve společnosti, což přesně odpovídá vývojovému období adolescence, kterému je věnována jedna kapitola v teoretické části diplomové práce. Zde je mimo jiné vymezen pojem adolescence na základě několika autorů, základní změny a důležité mezníky probíhající v této fázi vývoje jedince, od fyzických změn až po změny probíhající na úrovni myšlení, vůle a morálního vývoje.

Ideálním stavem pro tuto věkovou skupinu, ať již se s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí přímo setkali či nikoli, by mělo být, že rozumí pojmu kyberšikana, uvědomují si její dopady a rozumí právním souvislostem spojeným s touto problematikou. Vědí, jak kyberšikaně předcházet a jak postupovat v případě, že se jich samotných nebo jejich blízkých dotkne. Zároveň by měli být morálně natolik vyspělí, že nebudou projevy kyberšikany přehlížet nebo podporovat.

Seznam použité literatury a pramenů

- ATKINSON, R., L. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
- BAUMAN, S. *Cyberbullying: what counselors need to know*. Alexandria, VA: American Counseling Association, 2010. ISBN 978-1-55620-294-0.
- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0.
- BESLEY, B. Cyberbullying. [online]. In: *Cyberbullying*, 2008. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.cyberbullying.org>.
- BOCK, L. *Nová pravidla: Google - pohled zevnitř: změni váš přístup k životu i práci*. Praha: Práh, 2015. ISBN 978-80-7252-582-9.
- BOYD, D., ELLISON, N. Social network sites: definition, history, and scholarship. In: *IEEE Engineering Management Review*, vol. 38, no. 3, 2010. p. 16-31. ISSN 1937-4178.
- BURDOVÁ, E., TRAXLER, J. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. ISBN 978-80-904864-9-2.
- ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
- ČERNÁ, A. et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
- ČERNÝ, M., CHYTKOVÁ, D., MAZÁČOVÁ, P., ŠIMKOVÁ, G. *Informační vzdělávání pro učitele*. Brno: Flow, 2015. ISBN 978-80-88123-07-1.
- DAHL, M. Understanding the New Federal Cyber Laws. [online]. In: *Security Magazine*, 2015 [cit. 2018-04-27]. Dostupné z: <http://www.securitymagazine.com/articles/86057-understanding-the-new-federal-cyber-laws>.
- ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.
- ERIKSON, E., H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.
- FRANCES E., J., NUTT, A., E. *Mozek teenagera*. Přeložil Petr ŠTIKA. Praha: Dobrovský, 2015. Knihy Omega. ISBN 978-80-7390-190-5.
- GRIVNA, T., POLČÁK R. *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, 2008. ISBN 978-809-0378-674.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

- HINDUJA, S. & PATCHIN, J. Cyberbullying research summary: Emotional and Psychological Consequences. [online]. In: *Cyberbullying Research Center*, 2009 [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequences.pdf.
- HOSKINS, A. *Snapchat and Forgettable Media*. Abingdon: Taylor & Francis, 2018. ISBN 978-1138-49725-2.
- HULANOVÁ, L. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.
- CHATFIELD, T. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. Praha: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-720-3.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: Demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.
- JEDLIČKA, R. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
- JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009. Glosátor. ISBN 978-80-87576-69-4.
- KAVALÍR, A. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.
- KOHOUTEK, R. *Psychologie duševního vývoje*. Brno: ICV MZLU, 2008. ISBN 978-80-7375-185-2.
- KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOPECKÝ, K. České děti a Facebook [online]. In: *E-Bezpečí*, 2015. [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/facebook2015>.
- KOPECKÝ, K. et al. Nekrolog: Seznam se bezpečně! [online]. In: *E-Bezpečí*, 2018. [cit. 2018-08-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/novinky/1313-nekrolog-seznam-se-bezpecne>.
- KOPECKÝ, K. KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.
- KOPECKÝ, K. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.
- KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOPECKÝ, K. *Rizikové chování studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3858-0.

KOPECKÝ, K. Stručný úvod do problematiky online vydírání českých dětí se zaměřením na tzv. sextortion. [online]. In: *Pediatric pro Praxi*, 15(6), 352–354, 2014. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2014/06/07.pdf>.

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R. Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. In: *Adiktologie*, no. 3, 2015. ISSN 1213-3841.

KOWALSKI, R. M., LIMBER, S., AGATSTON, P. W. *Cyberbullying: bullying in the digital age*. 2nd ed. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2012. ISBN 978-1-444-33481-4.

KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRÁL, M. *Bezpečný internet: chraňte sebe i svůj počítač*. Praha: Grada Publishing, 2015. Průvodce (Grada). ISBN 978-80-247-5453-6.

KRÁL, M. *Bezpečný internet: chraňte sebe i svůj počítač*. Praha: Grada Publishing, 2015. Průvodce (Grada). ISBN 978-80-247-5453-6.

KRAUS, J. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. ISBN 80-200-1415-2.

KWAN, G. CH. E. et al. Facebook bullying: An extension of battles is school. In: *Computers in Human Behavior*, vol. 29, no. 1, 2013. p. 16-25. ISSN 0747-5632.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LI, Q. Cyberbullying in High Schools: A Study of Students' Behaviors and Beliefs about This New Phenomenon. In: *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, vol. 19, no. 4, 2010. p. 372-392. ISSN 1092-6771.

LIVINGSTONE, S. Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. In: *New media & society*, vol. 10, no. 3, 2008. p. 619-644.

MACEK, J. *Úvod do nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7464-025-4.

- MACEK, P. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- MAŠKOVÁ, A. et al. *Kyberšikana ve školním prostředí: Metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2012.
- MIOVSKÝ, M. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- NEŠPOR, K., PERNICOVÁ, H., CSÉMY, L. *Jak zůstat fit a předejít závislostem: [náměty pro rodiče, učitele a vychovatele, inspirace pro děti a dospívající]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8299-8.
- PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.
- PERIČ, T. *Sportovní příprava dětí*. Praha: Grada, 2004. Děti a sport. ISBN 80-247-0683-0.
- ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
- ROSS, J. I. *Cybercrime*. New York: Chelsea House, 2010. ISBN 978-143-8117-980.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.
- ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SCOTT, M. D. Asking the right questions about social media. In: *EContent*, vol. 31, no. 10, 2008. p. 64. ISSN/ISBN 1525-2531.
- SCHORB, B. *Medienhandeln in globalisierten und multilokalen Lebenswelten: merzWissenschaft 2012*. Germany: Kopäd Verlag, 2012. ISBN 978-3-86736-287-0.
- SKUTIL, M. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SULER, J. Adolescents in Cyberspace. *The Psychology of CyberSpace*. [on-line], 2005. [cit. dne 12. 12. 2018]. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/adoles.html>.
- SZOTKOWSKI, R. et al. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3911-2.
- ŠEVČÍKOVÁ, A. et al. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠMAHAJ, J. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-360-1.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VANDEBOSCH, H. & VAN CLEEMPUT, K. Defining cyberbullying: A qualitative research into the preceptions of youngsters. In: *Cyber Psychology & Behavior*, vol.11, no. 4, 2008. p. 499-503.

VASUTOVÁ, M. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

Internetové zdroje

AMI digital index: osm z deseti uživatelů internetu je na sociálních sítích denně. *Amidigital.cz* [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-01-17]. Dostupné z: <https://www.amidigital.cz/digikydy/ami-digital-index-osm-z-deseti-uzivatelu-internetu-je-na-socialnich-sitich-denne>.

Horká linka. *Horká linka* [online]. Praha: Mojereputace, 2018 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://www.horkalinkaczi.cz>.

IBM Corp. Released 2016. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 24.0. Armonk, NY: IBM Corp.

Informace o projektu. *E-Bezpečí* [online]. Olomouc, 2008 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz./index.php/o-projektu/oprojektu>.

Kyberšikana ve školním prostředí – Metodický materiál pro pedagogické pracovníky. *Ncbi: Národní centrum bezpečnějšího internetu* [online]. Praha, 2012 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/13221096-Kyberšikana-ve-skolnim-prostredni-metodicke-material-pro-pedagogicke-pracovniky.html>

Líbímseti. *Líbím se ti* [online]. Praha, 2002 [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <http://libimseti.cz>.

Metodické dokumenty - příloha č. 7 – Kyberšikana. *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-08-13]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

Metodické dokumenty (Doporučení a pokyny). *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2017 [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>.

Národní strategie primární prevence. *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-08-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>.

O nás. *Linka bezpečí* [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/o-nas>.

O nás. *Ncbi: Národní centrum bezpečnějšího internetu* [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.ncbi.cz>.

O nás. *Stoponline* [online]. Praha: cz.nic, 2018 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <https://www.stoponline.cz/page/3619/o-nas>.

Projekt Web Rangers. *E-Bezpečí* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/971-webrangers2-nejlepsi-projekty>.

Více než polovina Čechů používá sociální síť. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-01-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vice-nez-polovina-cechu-pouziva-socialni-site>.

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulka č. 1: Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu

Tabulka č. 2: Počet respondentů dle typu škol a pohlaví

Tabulka č. 3: Kolik času strávíš na sociálních sítích?

Tabulka č. 4: Počet osobních informací sdílených na sociálních sítích

Tabulka č. 5: K jakému účelu nejvíce využíváš sociální sítě?

Tabulka č. 6: Souvislost mezi zdrojem informací o kyberšikaně a schopností vysvětlit tento pojem - před redukcí

Tabulka č. 7: Souvislost mezi zdrojem informací o kyberšikaně a schopností vysvětlit tento pojem - po redukcí

Tabulka č. 8: Definice kyberšikany dle pohlaví

Tabulka č. 9: Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?

Tabulka č. 10: Způsob řešení kyberšikany podle pohlaví – po redukcí

Tabulka č. 11: Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?

Tabulka č. 12: Způsob řešení kyberšikany – po redukcí

Tabulka č. 13: Sociální sítě

Tabulka č. 14: Využití sociálních sítí

Tabulka č. 15. Pachatel známý x neznámý

Graf č. 1: Respondenti podle pohlaví

Graf č. 2a a 2b: Respondenti podle pohlaví a typu školy – Dívky, Chlapci

Graf č. 3: Definice kyberšikany dle druhu škol

Graf č. 4: Domníváš se, že jsou o kyberšikaně dostatečně informováni všichni tvoji vrstevníci?

Graf č. 5: Způsob řešení kyberšikany podle pohlaví – před redukcí

Graf č. 6: Způsob řešení kyberšikany podle pohlaví – po redukcí

Graf č. 7: Způsob řešení kyberšikany – před redukcí

Graf č. 8: Způsob řešení kyberšikany – po redukcí

Obrázek č. 1: Kopretina prevence

Obrázek č. 2: Žebříček top 10: nejoblíbenější sociální sítě

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník

Příloha B: Doplnující tabulky

Příloha A – Dotazník

Ahoj,

rád bych Tě požádal o vyplnění dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma: „Zkušenosti studentů středních škol s kyberšikanou prostřednictvím sociálních sítí“. Tvé odpovědi jsou pro mne velmi cenné a využiji je jako podklady k mé diplomové práci a ve své praxi, proto prosím o pravdivé odpovědi. Dotazník je zcela anonymní. Mnohokrát děkuji za ochotu a čas.

Jiří Martinek

Pohlaví: žena muž

1. Máš účet na některé ze sociálních sítí?

(zaškrtni jednu nebo více odpovědí)

- ANO** – vyznač, na kterých - FACEBOOK
 - GOOGLE+
 - TWITTER
 - INSTAGRAM
 - LINKEDIN
 - LIBIMSETI
 - SNAPCHAT
 - jiná (napíš).....
- NE** (pokračuj otázkou číslo 5)

2. Kolik času strávíš na sociálních sítích?

(zaškrtni pouze jednu odpověď)

- průběžně celý den (v součtu více než 5 hodin denně)
 více než 3 hodiny denně
 1 – 3 hodiny denně
 méně než 1 hodinu denně
 méně (napíš kolik).....

3. Jaké informace na sociálních sítích veřejně sdílíš?

(zaškrtni jednu nebo více odpovědí)

☐ jméno a příjmení	☐ fotografie a videa s kamarády
☐ fotografie obličeje	☐ fotografie a videa s rodinou
☐ fotografie celé postavy	☐ fotografie a videa s přítelem/přítečkou
☐ osobní video	☐ informace o aktuální činnosti (co právě dělám)
☐ e-mail, skype	☐ informace o plánovaných činnostech (co budu dělat)
☐ telefonní číslo	☐ videa a příspěvky od ostatních uživatelů
☐ adresu bydliště	
☐ údaje o škole (název, třída...)	
☐ jiné (napíš).....	

4. K jakému účelu nejvíce využíváte sociální sítě?
(zaškrtni pouze jednu odpověď)

- Jako způsob komunikace
- Jako zdroj informací všeobecně
- Jako zdroj informací o kamarádech a známých
- Pro zábavu a volnočasovou aktivitu (hry)
- Jiný účel (napíš).....

5. O kyberšikaně jsem se nejvíce dozvěděl:
(zaškrtni pouze jednu odpověď)

- na základní škole od rodičů
- na základní škole od učitelů (vychovatelů)
- na základní škole od kamarádů
- na střední škole od rodičů
- na střední škole od učitelů (vychovatelů)
- na střední škole od kamarádů
- jinak (napíš).....

6. Domníváš se, že jsou o kyberšikaně dostatečně informováni všichni tvoji vrstevníci?

- ANO**
- NE**
- sám nemám dostatek informací**

7. Co si představuješ pod pojmem kyberšikana?

Pokus se napsat definici kyberšikany vlastními slovy.

.....

.....

.....

.....

.....

8. Jaké formy kyberšikany považuješ za nejhorší?
(zaškrtni jednu, maximálně tři nejhorší)

- urážlivé, agresivní nebo provokativní komentáře a příspěvky
- pomluvy, či digitálně upravené fotografie nebo videa
- odcizení identity (někdo cizí vystupoval na internetu pod tvým jménem)
- zveřejnění citlivých informací
- záměrné vyloučení ze skupiny
- pronásledování (kyberstalking)
- umístění zesměšňujícího nebo urážlivého videa
- rozesílání tvých fotografií nebo videí se sexuálním obsahem
- jiné (napíš).....

9. Byl jsi ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích někdy terčem kyberšikany?

- ANO – vyznač v jaké podobě
- urážlivé, agresivní nebo provokativní komentáře a příspěvky
  - pomluvy, či digitálně upravené fotografie nebo videa
  - odcizení identity (někdo cizí vystupoval na internetu pod tvým jménem)
  - zveřejnění citlivých informací
  - záměrné vyloučení ze skupiny
  - pronásledování (kyberstalking)
  - umístění zesměšňujícího nebo urážlivého videa
  - rozesílání tvých fotografií nebo videí se sexuálním obsahem
  - jiné (napíš).....

9.a) Co jsi udělal/a? (zaškrtni, v případě více variant uveď pořadí v jakém jsi postupoval/a)

Pořadí	Zakroužkuj, jak moc bylo tvé řešení účinné:				
	Vůbec to nebylo účinné				Účinkovalo to na 100%
☐ řekl/a jsem těm, kteří mi ubližovali, aby přestali	1	2	3	4	5
☐ neudělal/a jsem nic	1	2	3	4	5
☐ oplatil/a jsem to stejným způsobem	1	2	3	4	5
☐ zablokoval/a jsem útočníka	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na správce komunikační platformy	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na kamaráda/kamarádku	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na přítele/přítelkyni	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na rodiče	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na sourozence	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na učitele	1	2	3	4	5
☐ informoval/a jsem policii	1	2	3	4	5
☐ obrátil/a jsem se na online poradnu	1	2	3	4	5
☐ jiné (napíš).....	1	2	3	4	5

9.b) Útočníkem byla osoba: známá neznámá

NE - Co bys udělal, pokud by ses stal ty nebo tvé příspěvky na sociálních sítích terčem kyberšikany?

(pokud vybereš více možností, uveď jejich pořadí)

pořadí

- řekl/a bych těm, kteří mi ubližovali, aby přestali
- neudělal/a bych nic
- oplatil/a bych to stejným způsobem
- zablokoval/a bych útočníka
- obrátil/a bych se na správce komunikační platformy
- obrátil/a bych se na kamaráda/kamarádku
- obrátil/a bych se na přítele/přítelkyni

- obrátil/a bych se na rodiče
- obrátil/a bych se na sourozence
- obrátil/a bych se na učitele
- informoval/a bych policii
- obrátil/a bych se na online poradnu
- jiné (napíš).....

10. Cítíš se na internetu bezpečně?

- ANO
- NE

Příloha B – Doplnující tabulky

Tabulka č. 13: Sociální sítě

	Facebook		Google+		Twitter		Instagram		Snapchat		Tik Tok	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	122	100%	62	51%	34	28%	104	82%	66	54%	16	13%
Chlapci	136	100%	72	53%	35	26%	84	62%	76	56%	18	13%
Celkem	258	100%	134	52%	69	27%	188	73%	142	55%	39	15%

Tabulka č. 14: Využití sociálních sítí

	Jako způsob komunikace		Jako zdroj informací všeobecně		Jako zdroj informací o kamarádech a známých		Pro zábavu a volnočasovou aktivitu (hry)	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	103	85 %	12	10 %	4	3 %	3	2 %
Chlapci	120	88 %	8	6 %	8	6 %	0	0 %
Celkem	223	86 %	20	8 %	12	5 %	3	1 %

Tabulka č. 15: Pachatel – známý x neznámý

	Známý pachatel		Neznámý pachatel	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	33	79 %	9	21 %
Chlapci	27	79 %	7	21 %
Celkem	60	79 %	16	21 %